

הלכות תענית סימן תקסז

פט באר הגולה

תקסז טעימה ורחיצת הפה שמותר בתענית, ובו ג' סעיפים:

א ^אהשרוי בתענית (א) יכול (ב) לטעום כדי (ב) רביעית, (ג) ובלבד שיפלוט, (ד) *^גוביום הכפורים ובתשעה באב אסור: הגה ויש מחמירין (ה) בכל תענית-צבור, (ו) והכי נוהגין (תוס' והג"מ פ"א ות"ח סימן קנח): ב' יש אומרים שלא התירו רביעית בפעם אחת אלא (ג) (ז) מעט מעט, (ח) ה"יש אומרים שאפילו בפעם אחת יכול לטעום (ט) עד כדי (ז) רביעית, אם יודע בעצמו שיכול להעמיד עצמו שלא יבלע כלום: ג' מי (ה) שדרכו לרחוץ פיו בשחרית, (י) בתענית-צבור לא כשר (ו) (יא) למעבד הכי, אבל בתענית יחיד שרי כיון שפולט, (י) (יב) ואפילו יש במים שרוחץ יותר מרביעית: הגה ומותר ללעוס עצי (ס) [ס] קנמון ושאר בשמים ועץ מחוק ללחלח גרונו ולפלוט, (יג) מלבד ביום-הכפורים דאסור (מרדכי תענית והג"מ פ"א):

30/07/2018
באר היטב

שערי תשובה

(ב) לטעום. אם יש בו מלח או תבלין, רש"י: (ג) רביעית. היינו ביצה ומחצה, ב"י: (ג) מעט. וכל היום כולו מצטרף לרביעית, ויותר מכאן אסור, ע"י סימן תריב, מ"א: (ד) רביעית. ומותר לטעום כמה פעמים כל פעם רביעית, רשב"א, מ"א: (ה) שדרכו. מהרי"ל היה נוהג לרחוץ לעולם אך כופף צוארו שלא יזכרו המים לגרון, חוץ מיה"כ דאסור: (ו) למעבד. ודוקא ביותר מרביעית, מ"א, ע"ש: (ז) ואפילו. ודוקא מים וכן חומץ, אבל שאר משקין אסור ביותר מרביעית, מ"א, ע"ש. עיין דב"ש סימן צו להתיר ליקח תרופה מרה בתענית: (ח) קנמון. ומ"א אסור בכל ת"צ בכל בשמים זולת פלפלין, ע"ש. כתב האגודה בפ"ח דיומא: מותר לבלוע הרוק ביה"כ, וב"ח בסימן תריב אסור, ול"נ דמותר ברוק כיון שאין כוונתו כלל לאכילה, מ"א, וכ"כ בספר חסידים, השכנה"ג אסור שתיית הטיטון בין ב"ש בין בתענית, אבל בתשובת דרכי-נועם סימן ט כתב להתיר בשניהם, אלא דבת"כ ראוי למנוע מלשתותו, ובשאר תענית ראוי ליהדר מלשתותו בחוץ בשוקים וברחובות, ע"ש, וע"י סימן תקיד ס"ק א ובסימן תקנא ס"ק לט מ"ש"ש. אם נפל דיו בספר יכול ללחך אותו בלשונו בתענית, ס"ח:

ביאור הלכה

* ^אוביום-הכפורים ותשעה באב. הטעם כתבנו במשנה ברורה, משום דאינהו לא בקבלתו תלוי ולא שייך לומר בהו דרק מאכילה ושתייה קביל עליה ולא מהנאה [שהוא טעם היתר הטעימה, כמבואר בש"ס], ושנוי להמחבר יום-הכפורים ותשעה באב משארי תעניות-צבור הכתובים אף דהם נמי אין צריכין קבלה, משום דאינהו אין חיובן גדול כל-כך וברצון תלוי, כל זה מבואר מדברי הרב בית-יוסף בשם הריב"ש. ובאשכול ראיתי שהעתיק את דברי הר"י אברצלוני שממנו נובע הדין לאסור הטעימה ביום-הכפורים ותשעה באב, דהטעם, דקיימא לן אסור להושיט ידו למים באלו וכל הנאה אסורה, עד כאן לשוננו, וכוונתו: כמו לענין רחיצה, לאו רחיצה ממש אסור אלא אפילו הושתת יד למים, הוא הדין לענין אכילה, לאו אכילה ממש דוקא אלא הוא הדין כל הנאה של אכילה, ולטעם זה פשוט דוקא ביום-הכפורים ותשעה באב אסור, אכן

משנה ברורה

א (א) יכול לטעום. אם יש בו מלח או תבלין, דלא קביל עליה שלא יהנה אלא שלא יאכל וישתה, וזה לא מקרי אכילה ושתייה, (ב) ואפשר דאפילו כוונתו להנאת עצמו שרי כיון שאינו בולע. כתב הט"ז דינא דשולחן-ערוך הוא דוקא לענין תענית, אבל מי שמודר מאיזה מאכל, אסור אפילו לטועמו ולפלוט, דשם הנאה קביל עליה: (ב) רביעית. ה"לוג, והיינו ביצה ומחצה: (ג) ובלבד שיפלוט. דאי לאו הכי חשיב שתייה (ג) ואפילו משהו אסור: (ד) ^אוביום-הכפורים ובתשעה באב אסור. דאי אפשר לומר שלא קיבל עליה, דלאו בקבלתו תליא, (ג) ואפילו בפחות מרביעית אסור: (ה) בכל תענית-צבור. היינו (ז) ארבעה תעניות הכתובים, דבהם נמי אין צריך קבלה: (ו) והכי נוהגין. ובמקום סעודת מצוה שמבשלין ביום לצורך הלילה, יש לסמוך אדעה ראשונה להתיר בשארי תעניות לטעום התבשיל מעט-מעט אם יש בו מלח ותבלין ולפלוט [ח"א]: ב' (ז) מעט מעט. וטעימה זו (ה) בחיך ולרקקו מיד, שלא תעבור מן החיך ולהלאה. וכל היום כולו מצטרף לרביעית, ויותר מרביעית אסור בכל גוונן, דאז חשיבה ההנאה: (ח) ^איש אומרים שאפילו בפעם אחת וכו'. מדכתב המחבר דין זה בשם יש אומרים ויש אומרים ולא הכריע בדבר, (ו) משמע דדעתו להקל, דהוא מילתא דרבנן. ובחיי-אדם העתיק רק דעה הראשונה להחמיר, ואפשר שטעמו משום דהמגן-אברהם הביא בשם כמה ראשונים כדעה הראשונה: (ט) עד כדי רביעית. ולדעה זו (ו) מותר לטעום כמה פעמים, כל פעם כדי רביעית, דאין איסור בטעימה אם לא בלע, אבל יותר מרביעית, אפילו הוא רק טועם פעם אחת אסור, (ס) דמתוך שלוגמיו מלאים יבלע מעט: ג' (י) בתענית-צבור לא כשר וכו'. היינו בתעניות הכתובין: (יא) למעבד הכי. ובמקום צער יש להתיר רחיצת פה במים בכל תענית-צבור, רק שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יבוא לגרונו, ואפילו בתשעה באב יש להתיר כשהוא לו צער גדול, וביום-הכפורים יש להחמיר גם בזה [ח"א, וכ"כ בא"ר]: (יב) ואפילו יש במים וכו'. כיון שמתכוין לרחוץ פיו ולא מתכוין לטעום, לא מתהני ביותר מרביעית. (ט) ודוקא במים, אבל בשאר משקין אפשר דיש להחמיר ביותר מרביעית. וכדבר שאין טוב לשתייה, כגון בחומץ, מותר כמו במים: (יג) מלבד ביום-הכפורים דאסור. מפני שהוא דאורייתא. אבל זהו דוקא לדעת המרדכי, אבל לדעת המחבר לעיל בסעיף א דאסור בתשעה באב, וכן לדעת הרמ"א דאסור בכל תענית-צבור, (י) גם בענינו דנא הכי. ולענין לבלוע רוקו, מתיר המגן-אברהם אף ביום-הכפורים, דאף דקיימא לן דהשותה משקין שאינן ראויין לשתייה פטור אבל אסור, הכא שאני כיון שאין כוונתו כלל לשתייה:

שער הציון

(ב) מגן-אברהם, וכן העתיק האליה רבה דשרי: (ג) כן מוכח מרשב"א והובא בביאור הגר"א: (ג) לבוש: (ד) הגר"א, לאפוקי שארי תעניות-צבור, וכן פסק באליה רבה: (ה) מגן-אברהם בשם פוסקים, עיין שם: (ו) ונראה דמטעם זה סתם הלבוש גם-כן להקל, וכן מצדד גם-כן בביאור הגר"א. ואחר-כך מצאתי בספר האשכול שהביא גם-כן דעת המחמירין בזה ודעתו מכרעת להקל וכדעה האחרונה המובא בשולחן-ערוך, וכן נראה קצת מסתימת לשון הרמב"ם, עיין שם: (י) מגן-אברהם בשם הרשב"א בתשובה: (ב) שם בתשובה: (ט) מגן-אברהם ושי"א: (י) מגן-אברהם וביאור הגר"א:

הלכות יום הכפורים סימן תריב

קסא באר הגולה

ל מימרא דרש לקיש
שם מ ברייתא שם
נ מימרא דרבא שם
* (כן היא הגירסא
בכל ספרי הרמב"ם
שבידינו, ואולי טעות
הוא שנפל בספרים, כי
לא נמצא חילוק זה לא
בגמרא ולא בטור ולא
בבית יוסף) ס משנה
שם ע"ח ע משנה יא
פרק יז דכלים

(יב) שאינם ראויים לאכילה, לאו שאכל אכילה גסה, כגון מיד, (יג) על אכילה שאכל (ג) ערב יום-הכפורים, (יד) עד שקץ במזונו, (א) (טו) פטור: הגה ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים (טז) על אכילתו חייב, דרווחא לבסומי (ד) שכחא (כל בו). ואסור ביום-כפור (יז) לטעום דבר להפליט, (יח) אפילו עצי (ה) בשמים. ועיין לעיל סימן תקסז סעיף ג בהג"ה: ז מאכל (יט) עלי קנים פטור, ולולבי גפנים (כ) שלבלבו קודם ראש-השנה פטור, דעץ בעלמא הם. ואם לבלבו (בארץ ישראל) (כא) מראש-השנה עד יום-הכפורים, חייב: ח (כב) יכס (פירוש, שכסס ופצע אותם בשיניו) פלפלי או זנגבילא, *אם הם יבשים פטור דלא חזו לאכילה, ואם הם רטובים חייב: ט השותה ביום-כפור (כג) מלא לוגמיו (פירוש, מלא פיו), חייב. *ומשערים בכל אדם (כד) לפי

באר היטב

מ"א: (ה) בשמים. ופשוט דמותר להריח, וטוב לעשות כן למלאות מנין מאה ברכות, עיין שלי"ה, מ"א. ועיין מ"א בסימן מו ס"ק ח מה שכתב שם. והבאה"ט אשר לפני כתב: ושנו"ב טאב"ק אסור, נ"ל, עכ"ל, ובסימן תקנא ס"ק לט כתבתי בשם הרבה פוסקים דמותר, ע"ש:

ביאור הלכה

אוכלים שאינם ראויים לאכילה. עיין במשנה ברורה. ודע, דפשוט באוכל מאכלים שראויים רק לבהמה גס-כף פטור, וכן מוכח ברמב"ם בפרק ב משביתת עשור שכתב גבי האוכל ככותבת מאכלים הראויין לאדם, וכן כתב באוכלין שאינן ראויין, עיין שם. ומה שכתבנו עשבים המרים, בא לאפוקי עשבים טובים הראויין למאכל אדם. ולענין בשר חי, לכאורה פשוט שחייב, שיש בני-אדם אוכלים אותו, וכן מבואר בסוגיין דקאמר: אכל אומצא במלחא מצטרף, ואומצא היינו בשר חי, וכן מצאתי לרבינו מנוח שהעתיק בזה פירוש רש"י דאומצא הוא בשר חי (ולפנינו ברש"י שם לא נמצא). אלא דתמוה קצת מה שהרמב"ם העתיק 'אכל בשר צלי במלח', ולכאורה משמע מזה דבשר חי לא הוי אוכלא, אלא דבאמת אי אפשר לומר כן, מסוגיא דשבת דף קכח, והעתיקה הרמב"ם פרק כו מהלכות שבת ובשולחן-ערוך סימן שח, עיין שם בסעיף לא במשנה ברורה ובביאור הלכה, ועיין בפרי חדש בשבת שם

(ג) עיה"כ. דאל"כ האך משכחת לה אכילה גסה, דעכ"פ חייב למה שאכל תחלה באיסור קודם שיבוא לידי אכילה גסה: (א) פטור. אבל לכתחלה אסור: (ד) שכחא. ומיהו אם אכל עד שקץ במזונו, אפילו אכל מאכל מבושם פטור, ב"ח. ונ"ל דהכל לפי מה שמרגיש בנפשו,

משנה ברורה

ף (יב) שאינם ראויים לאכילה. היינו, (יג) דברים מרים או נבאשים עד שאינם ראויים מחמת זה לאכילה כלל. ודברים (יד) ראויים לאכילה רק שהם איסורים, כגון חלב ונבילה וטריפה וכי האי גוונא, בוודאי חייבים עליהם גם מחמת יום-הכפורים: (יג) על אכילה שאכל. דאם לא-כן האך משכחת לה אכילה גסה, דעל-כל-פנים חייב למה שאכל תחלה באיסור קודם שיבוא לידי אכילה גסה: (יד) עד שקץ במזונו. שאוכל עכשיו, (טו) ולאפוקי אם אינו קץ, ורק שהיה שבע ואינו מתאוה לאכול ואף-על-פי-כן הוא מרגיש טעם כשאוכל, חייב: (טו) פטור. דאכילה גסה לא שמה אכילה. (טז) ומכל מקום לכתחלה יש איסור בזה, וכן באוכלים שאינם ראויים לאכילה (יז) יש איסור לכתחלה מדרבנן,

(יח) ואפילו בחצי שיעור מהן גס-כף יש ליהזר לכתחלה [פמ"ג]: (טז) על אכילתו חייב וכו'. והב"ח כתב דאם אכל עד שקץ במזונו, אפילו בזה פטור, אכן באמת הכל תלוי לפי מה שהוא מרגיש בנפשו [וכן כתב מגן-אברהם, ורצה לומר, דבסתם תלינן דבמאכל מתובל כשהוא אוכל, אפילו אם היה מתחלה שבע ביותר אינו קץ בה, ובה מיירי הרמ"א, ואף-על-פי-כן אם מרגיש בנפשו שכואב לו האכילה וקץ בה, פטור]: (יז) לטעום דבר להפליט. אפילו (יט) פחות מכשיעור, (כ) ואפילו אם יודע שיכול לעמוד על עצמו שלא יבלע כלום: (יח) אפילו עצי בשמים. שהוא עץ בעלמא, דמכל מקום כשלועסו מרגיש טעם. אבל מותר (כא) להריח למלאות מנין מאה ברכות. וכל זמן שלא הסיח דעתו מלהריח אסור לחזור ולכרך, דהוי ברכה שאינה צריכה. ויש אנשים שמריחים במים המריחים (שקורין שפירטו"ז¹), אבל כשאינו מריח אין צריך לכרך עליו כלל) ואין מברכים עליו כלל, (כג) ועושים איסור [ח"א]: ז (יט) עלי קנים. יש גורסין 'עלי גפנים', והטעם, משום (כג) דאינם ראויים לאכילה: (כ) שלבלבו. פירוש, שהנצו, וכדמתרגמינן 'ויוצא פרח ויצץ ציץ', ואפיק לבלבין: (כא) מראש-השנה עד יום-הכפורים וכו'. משום דעדיין לחין ורכין הן וראויין לאכילה: ח (כב) כס, פירוש שכסס וכו'. ומיירי שבלעם, דאי לאו הכי אפילו רטובים פטור. וקראם בשם כסיסה, (כד) משום דפלפל יבש או זנגביל (שקורין אינגבע"ר) הוא דבר שאין דרכן לאכול ולכן פטור. וכל 'פטור' דאתמר הכא (כה) פטור אבל אסור: ט (כג) מלא לוגמיו. דקים להו לרבנן דבשיעור זה מתיישב דעתו של אדם ואזל ממנו העינוי: (כד) לפי מה שהוא. רוצה לומר, דכאן אין השיעור שוה לכל אדם כמו באכילה בסעיף א, משום

שער הציון

(יג) רמב"ם ושאר פוסקים: (יד) רמב"ם וטור ושאר פוסקים: (טו) תוספות פסחים ק"ז בשם רבינו תם, וכן משמעות הר"ן שם במה שכתב שאינו יכול לאכול לאחר מכן אלא בקושי, עיין שם [ומה שפירש בו הב"ח אינו מוכרח], וכן כתב רש"י בבבא קמא דף קי דאכילה גסה הוא כשנפשו קצה בה [ונפירושו ביומא אינו מוכרח סתור לזה], וכן הוא לשון הרמב"ם כהמחבר, וכן הסכים הרא"ש בתוספותיו בהוריות דף י עמוד ב, וכן כתב בספר המאירי ביומא, עיין שם, וכן מצאתי שפירש הר"ח ביומא שם. וגם להני תירוצי אחרוני שנוכר בתוספות, גס-כף אפשר לומר דסבירא להו דאכילה גסה היינו דוקא כשקץ בה, אלא דלא ניחא להו לומר דיש עוד מין אכילה גסה, עיין שם בתוספות. ועיין בפרי חדש דברי המחבר בלי ראיות ולא הזכיר כל הני רבותא, וגם לא שם לבו שהמחבר העתיק לשון הרמב"ם בזה. אחר-כך מצאתי ככל עיקרי דברינו בספר אמרי-מרדכי: (טז) מאירי. וכתב שמכין אותו מכת מרדות, וכן מוכח ברמב"ם שכתב: דהרי הוא כמו האוכל אוכלין שאינן ראויין, ובאוכלין שאין ראויין כתב שמכין אותו מכת מרדות: (יז) וכדמוכח בסוגיא דיומא דף פ גבי רב גידל אמר: לכתחלה מי אמר, ושלא כדעת רבבי"ה שכתב דאין איסור כלל, וכן הסכים בפרי חדש: (יח) עיין בית-יוסף: (יט) לבוש לעיל בסימן תקסז: (כ) מטה-אפרים. ופשוט דהוא איסור מחמת עצמו: (כא) מגן-אברהם וש"א: (כב) ועוד עושין איסור, שעושין קשר בפאטשיל"ע² ושופכין עליו (שפירטו"ז¹), והנה הקשר בקצה אחד הוא מלאכה, ומה ששופכין עליו שפירטו"ז גס-כף הוא איסור, שמולדין בו ריח [ח"א]: (כג) והוא הדין עלי תאנים ועלי שאר אילנות, אבל עלי ירקות חייב דראויין לאכילה ניהו, כן כתב רבינו מנוח, ופשוט דלא כל עלי ירקות בכלל זה, אלא אותם שהם ראויין לאכילת אדם קודם בישולם: (כד) רש"י: (כה) הרמב"ם ועיטור ושיבילי-הלקט וכן משמעות המאירי וכן הסכים בפרי חדש, ודלא כאביה-עזרי:

תרגום: 1 מי בושם. 2 ממחטה.

הלכות יום הכפורים סימן תריג

קסג באר הגולה

ז הרא"ש שם פ טור
ט בית-יוסף י טור
בשם גאון כ ברייתא
זמא ע"ז

שחרית ומברך על נטילת ידים. ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו (ולא יכוין להנאת רחיצה רק להעביר הרוח רעה מעל הידים) (הגהות מיימוני): ג' אם הטיל מים (ג) (ד) ושפשף בידו או עשה צרכיו וקנינה, מותר לרחוץ, דהוה ליה ידיו מלוכלכות (ורוחץ עד סוף קשרי אצבעותיו). (ה) *ואם רוצה להתפלל, אפילו לא קינח נמי מותר ליטול (ו) עד סוף קשרי אצבעותיו: הגה וכן (ז) כהן העולה לדוכן (ז) נוטל ידיו אף-על-פי שהן טהורות, (ח) דכל רוב רחיצה שאינו מכויין בה לתענוג מותרת (הגהות מיימוני פ"ב מהל' י"כ ומהרי"ל). ולכן אפילו בא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחוץ (בית-יוסף בשם הגהות מיימוני וסמ"ג וטור הלכות ט"ב): ד' מי שהוא איסטניס ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים, מותר: הגה (ט) ונהגו בזה להחמיר, ואפילו ברחיצת העינים (י) שהיא קצת (ס) רפואה נהגו להחמיר (מהרי"ל). ואסור לרחוץ (יא) פיו ביום-הכפורים, כמו שנתבאר לעיל סימן תקסז סעיף ג: ה' ההולך לבית-המדרש או (יב) להקביל פני אביו או רבו או (יג) מי (י) שגדול ממנו בחכמה או לצרכי מצוה, (יד) יכול לעבור במים עד צוארו בין בהליכה

אוצר החכמה

www.otzar.com

שערי תשובה

באר היטב

להרחיק עצמו ויש לאסור ליגע באוכלין, ע"ש. וכתב בדברי-שמואל סימן צח שהמהולים שנוהגים לעשות המציצה ביין, או בימי התענית אין להם לעשות כזילוף כפה רק ביד או במוך מבלי אמצעות הפה, ומכ"ש בת"ב ויו"כ, ע"ש, וכ"כ בא"ר סימן תרכו בשם קיצור של"ה, ע"ש, ונראה דבזיה"כ אין לעשות ממי שרגליו כהות, מ"א: (י) שגדול. משמע דבשוין אסור, מ"א:

(ג) ושפשף. משמע אבל בלא שפשף אין ליטול ידים רק אם רוצה להתפלל, כמ"ש אה"ז. וט"ז כתב: כיון דצריך לברך אשר יצר, יטול אפילו בלא שפשף, ע"ש: (ז) כהן. וה"ה לויים במקום שנהגו, רדב"ז, מ"א: (ה) רפואה. אבל משום רפואה גמורה מותר לרחוץ, דלא גרע ממי שרגליו כהות, מ"א: (י) שגדול. משמע דבשוין אסור, מ"א:

ביאור הלכה

משנה ברורה

אלא כל ששהא בין השתיית והשהיית יותר מרביעית פטור [מאמר מרדכי, ע"ש], ודין זה הוא אפילו לא הפסיק כלל, אלא ששתה מעט מעט עד ששהא על-ידיו יותר משתיית רביעית פטור: * ואם רוצה להתפלל, אפילו לא קינח וכו'. עיין במשנה ברורה מה שכתבנו משמע מזה וכו'. ודע, דאם יצא מבית-הכסא קבוע, אפילו לא עשה שם צרכיו, מצדד במשכבות-זהב דצריך ליטול ידיו, דהא רוח רעה שורה על ידיו, וכדלעיל בסימן ג ודומיא דנטילת ידים שחרית, אכן בביאורו למגן-אברהם נסתפק בזה, וכן בחידושי רבי עקיבא איגר נסתפק בזה, ואפילו שלא לתפלה יהיה מותר מטעם זה אבל ביום (ז) שמתפללין כל היום, אם הטיל מים אף-על-פי שלא שפשף או שעשה צרכיו אף שלא קינח, מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו, וכדלקמיה: (ה) ואם רוצה להתפלל, אפילו לא קינח וכו'. משמע מזה דאם לא עשה צרכיו כלל אין לו ליטול ידים בשביל תפלה בלבד, אף דמבואר לעיל בסימן רלג סעיף ב דבשביל תפלה בלבד מצוה ליטול ידים, (ס) הכא משום חומר יום-הכפורים חשש לאותן הפוסקים דסביר דבשביל תפלה בלבד לא תקנו ליטול ידים כי אם בשחרית משום דנעשה כבריה חדשה: (ו) עד סוף קשרי אצבעותיו. ולא יותר, (ט) אפילו עשה צרכיו וקנינה. ועיין בדרך-החיים דהוא הדין אם נגע בגופו במקומות המכוסים ששם הוא מקום זיעה, אפילו לא נגע רק באצבע אחת צריך לרחוץ כל ידו עד קשרי אצבעותיו. ואם נגע בידו כטיט או ברפש אין צריך לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד, והיינו אפילו לתפלה: (ז) נוטל ידיו. והנטילה הוא (י) עד הפרק, כמבואר לעיל בסימן קכח סעיף ו [ח"א בשם א"ר]: (ח) דכל רוב רחיצה וכו'. עיין במאמר-מרדכי שנתקשה על תיבת 'רוב', וגם בהגהת מיימוני ליכא תיבת 'רוב', עיין שם: ד' (ט) ונהגו בזה להחמיר. ואם פניו מלוכלך קצת או שיש לו לפלוף על עינו, (יב) יכול ללחץ אצבעו במים ולרחוץ במקום הלכלוך או בכדי להעביר הלפלוף, רק יזהר שלא לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד: (י) שהיא קצת רפואה. אבל משום (יג) רפואה גמורה מותר לרחוץ במקום (יג) שאין איסור משום רפואה בשבת [על דרך שנתבאר בסימן שחח], דלא גרע ממי שבא מן הדרך ורגליו כהות: (יא) פיו. שמא יבלע קצת בגרונו: ה' (יב) להקביל פני אביו או רבו וכו'. ודוקא (יד) כשאין לו דרך אחרת להגיע שם למחוז חפצו. ועיין לקמן בסוף סעיף ח ובמשנה ברורה שם: (יג) מי שגדול ממנו. אבל (טו) בשוין אסור: (יד) יכול לעבור וכו'. ואינו חושש משום איסור רחיצה ביום-הכפורים, כיון דהוא לדבר-מצוה ואינו

היה מלוכלך כטיט וכו', אבל פניו לא ירחץ כלל. ועיין לקמן בסעיף ד: ג' (ד) ושפשף בידו או עשה צרכיו וקנינה וכו'. מלשון זה משמע דאם לא קינח בגדולים ולא שפשף בקטנים אסור לו לרחוץ, ובאמת יש מחלוקת הפוסקים בזה, דיש אומרים דאפילו לא קינח ושפשף יש לו לרחוץ ידיו משום "הכון לקראת אלקיך ישראל", דהא צריך לברך אשר יצר, ועל-כן הסכימו (י) האחרונים דנכון לכתחלה לקנח ושפשף כדי להוציא נפשיה מפלוגתא, דבזה לכולי עלמא מותר לרחוץ. במה דברים אמורים, בליל יום-הכפורים אחר התפלה, אבל ביום (ז) שמתפללין כל היום, אם הטיל מים אף-על-פי שלא שפשף או שעשה צרכיו אף שלא קינח, מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו, וכדלקמיה: (ה) ואם רוצה להתפלל, אפילו לא קינח וכו'. משמע מזה דאם לא עשה צרכיו כלל אין לו ליטול ידים בשביל תפלה בלבד, אף דמבואר לעיל בסימן רלג סעיף ב דבשביל תפלה בלבד מצוה ליטול ידים, (ס) הכא משום חומר יום-הכפורים חשש לאותן הפוסקים דסביר דבשביל תפלה בלבד לא תקנו ליטול ידים כי אם בשחרית משום דנעשה כבריה חדשה: (ו) עד סוף קשרי אצבעותיו. ולא יותר, (ט) אפילו עשה צרכיו וקנינה. ועיין בדרך-החיים דהוא הדין אם נגע בגופו במקומות המכוסים ששם הוא מקום זיעה, אפילו לא נגע רק באצבע אחת צריך לרחוץ כל ידו עד קשרי אצבעותיו. ואם נגע בידו כטיט או ברפש אין צריך לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד, והיינו אפילו לתפלה: (ז) נוטל ידיו. והנטילה הוא (י) עד הפרק, כמבואר לעיל בסימן קכח סעיף ו [ח"א בשם א"ר]: (ח) דכל רוב רחיצה וכו'. עיין במאמר-מרדכי שנתקשה על תיבת 'רוב', וגם בהגהת מיימוני ליכא תיבת 'רוב', עיין שם: ד' (ט) ונהגו בזה להחמיר. ואם פניו מלוכלך קצת או שיש לו לפלוף על עינו, (יב) יכול ללחץ אצבעו במים ולרחוץ במקום הלכלוך או בכדי להעביר הלפלוף, רק יזהר שלא לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד: (י) שהיא קצת רפואה. אבל משום (יג) רפואה גמורה מותר לרחוץ במקום (יג) שאין איסור משום רפואה בשבת [על דרך שנתבאר בסימן שחח], דלא גרע ממי שבא מן הדרך ורגליו כהות: (יא) פיו. שמא יבלע קצת בגרונו: ה' (יב) להקביל פני אביו או רבו וכו'. ודוקא (יד) כשאין לו דרך אחרת להגיע שם למחוז חפצו. ועיין לקמן בסוף סעיף ח ובמשנה ברורה שם: (יג) מי שגדול ממנו. אבל (טו) בשוין אסור: (יד) יכול לעבור וכו'. ואינו חושש משום איסור רחיצה ביום-הכפורים, כיון דהוא לדבר-מצוה ואינו

שער הצינון

(י) ב"ח ומגן-אברהם וש"א: (י) מגן-אברהם. ורוצה לומר, דהא יהיה צריך להתפלל מוסף ומנחה ונעילה. ומשום שאר דברי קדושה כגון תפלות ופיוטים שאנו אומרים או משום לברך אשר יצר בלבד, כבר כתב דטוב שישפשף כדי להוציא נפשיה מפלוגתא, וזהו דעת המגן-אברהם והרבה אחרונים, ועיין בסימן תקנד בשערי-תשובה מה שהביא דעת ושכ הכהן בענין זה: (ב) אף דרעת הר"ן המובא בבית-יוסף משמע דבשביל תפלה בלבד גס-כן יש לו ליטול ידיו, מכל מקום למעשה החמיר הבית-יוסף, ובפרט בזמננו שאנו כל היום בבית-הכנסת, יש לומר בפשיטות דבשביל שעוסק תמיד בתפלות ופיוטים הרי הוא משמר ידיו ואין צריך ליטול מחדש (אם לא שעשה צרכיו או שהטיל מים ביניהם), ודומיא שכתב המגן-אברהם בסימן רלג סעיף-קטן ט, עיין שם: (ב) כן משמע מאחרונים, והיינו אם אינו מלוכלך למעלה ממקום זה: (י) ואף דפרי-מגדים מצדד דיש לומר דביום-הכפורים די עד קשרי אצבעותיו, עיינתי במטה-אפרים שכתב דכיון דבמטה-משה כתב כן, שממנו העתיק האליה רבה לדינא, אין לזוז מרכיבו; ואחר כל זה, הלא הרחיצה הוה אינה לתענוג וליכא איסור בזה: (יב) ב"ח ומטה-אפרים והגר"ז וש"א: (ג) מגן-אברהם: (ג) והיינו שעל-ידי חולי העין נמשך הכאב לכל הגוף, או דמיירי בסכנת איבר או סתם חולי כל הגוף אף שאין בו סכנה, דהותר בכל זה לעשות רפואה שאין בה מלאכה, וכדלעיל בסימן שחח, רק דסלקא-דעתך דליתסר משום רחיצה ביום-הכפורים, קא משמע לן דשוי וכלקמן בסוף סעיף ט, אבל משום חולי עינו בלבד, כל זמן שאין בו הפרטים המבוארים בסימן שחח סעיף ט אין מחללין בשום מלאכה אפילו שבות משום גזירה דשחיקת סמנים, וכדמוכח שם בסעיף כ וכן [מחזה"ש ומטה-אפרים]: (ד) אחרונים: (טו) מגן-אברהם וש"א:

הלכות תפלה סימן צ

ב ברכות ח' ג ברכות
(שם) [נ] ד שם סיב
ה ירושלמי שם סוף
טוק ה ורבינו יונה
ו ברכות מ"ז ז שם ה'
ח רי"ף ור"מ ט רבינו
יונה י פסחים מ"ו
לפירוש רש"י

הצבור מתפללין לפי שמאריכין בפיוטים או לסיבה אחרת. (אבל בלא שעה עוברת, יתפלל הפיוטים והתחניות עם הצבור ולא יפרוש מן הצבור אפילו לעסוק בדברי-תורה. ועיין לעיל סימן סח):
יא ימי (לז) שיש לו בית-הכנסת (יז) בעירו ואינו נכנס בו להתפלל (לח) נקרא (לט) שכן (יט) רע, וגורם גלות לו ולבניו: יב (מ) ימצוה (יט) (מא) לרוץ כשהולך לבית-הכנסת וכן לכל דבר-מצוה, אפילו (מב) בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה. אבל כשיצא מבית-הכנסת (מג) אסור (כ) לרוץ: יג ימותר (כא) (מד) לרוק בבית-הכנסת, (מה) ודורסו ברגליו י"או (מו) מכסהו בגמי: יד יישכים אדם לבית-הכנסת (מז) כדי שימנה עם העשרה (כז) הראשונים: טו יאם נשאר אדם יחידי מתפלל בבית-הכנסת שבשדות או אפילו בבית-הכנסת שבעיר, אם היא תפלת ערבית (שמתפללים בלילה), חייב חבירו (כג) (מח) להמתין לו עד שיסיים תפלתו, כדי שלא יתבלבל בתפלתו (ויש מחמירין אפילו ביום ובבית-הכנסת שלנו שהם בעיר) (הטור ומרדכי בשם ר"י והר"י פ' קמא דברכות). יואם מאריך בבקשות ותחנונים, אינו חייב להמתין לו: טז 'ההולך בדרך והגיע לעיר (מט) ורוצה ללון בה, (נ) אם לפניו עד ארבעה מילין מקום שמתפללים בעשרה, צריך

באר היטב

אבל אם יש זמן ילך לביתו ויתפלל ביחיד ע"ש: (יז) בעירו. ואם יש ב' בהכ"נ מצוה לילך להרחוקה דשכר פסיעות יש, ב"מ דף קו: (יט) רע. אפילו אין שם מגין עשרה, דהא סתמא קתני, מט"מ שכנה"ג ע"ש: (יט) לרוץ. עד פתח בהכ"נ, ובבהכ"נ עצמה אסור לרוץ אלא ילך באימה וביראה, ע"ת שלי"ה מ"א: (כ) לרוץ. אבל אם יוצא ע"מ לחזור מצוה לרוץ כדי שיחזור מהרה, הכותב בע"י וכ"כ המ"א ושכנה"ג דלא כל"ת. וכתב שלי"ה הדיוצא מבהכ"נ לבית-המדרש ירוץ, מ"א: (כא) לרוק. ודוקא שלא בשעת תפלת י"ח אלא כגון ק"ש וברכותיה, אבל בתפלת י"ח אסור לרוק כדלקמן סי' צו ס"ב, ב"ח ע"ת ט"ז. וכתב בס"ח הרוצה שלא ירוק תדיר בב"ה ילעס קודם כניסתו שורש שקורין לאקערי"ץ, אבל בעי"כ ובעט"ב אסור, שישאר המתיקות בפיו וכשבולע הרוק בולע המתיקות, מ"א: (כז) הראשונים. דוקא שיתפלל שם עמהם. והאר"י ז"ל לא היה מן היודים הראשונים, ע"ל סי' כ"ה ס"ק ב'. ובזוהר נשא כ' שיתאספו יודי יחד ויבואו לבהכ"נ, מ"א: (גג) להמתין. דוקא אם נכנסו בשוה, אבל אם נכנסו יחידי בשעה שלא יכול לסיים עמהם תפלתו אין חייב להמתין לו. דכיון

שערי תשובה

לבהכ"נ ויחיד בבהכ"נ, צבור חרץ לבהכ"נ עדיף. ועיין בירא"הו סי' ז ובש"צ האריך בזה ע"ש, ועיין לעיל הבאתי מהרדב"ז במי שבבית מדרשו חלון פתוח סמוך לבהכ"נ ע"ש: [יז] בעירו. וכ' מח"ב בשם מלכי בקודש דאם התפלל (יט) לרוץ. עד פתח בהכ"נ, ובבהכ"נ עצמה אסור לרוץ אלא ילך באימה וביראה, ע"ת שלי"ה מ"א: (כ) לרוץ. אבל אם יוצא ע"מ לחזור מצוה לרוץ כדי שיחזור מהרה, הכותב בע"י וכ"כ המ"א ושכנה"ג דלא כל"ת. וכתב שלי"ה הדיוצא מבהכ"נ לבית-המדרש ירוץ, מ"א: (כא) לרוק. ודוקא שלא בשעת תפלת י"ח אלא כגון ק"ש וברכותיה, אבל בתפלת י"ח אסור לרוק כדלקמן סי' צו ס"ב, ב"ח ע"ת ט"ז. וכתב בס"ח הרוצה שלא ירוק תדיר בב"ה ילעס קודם כניסתו שורש שקורין לאקערי"ץ, אבל בעי"כ ובעט"ב אסור, שישאר המתיקות בפיו וכשבולע הרוק בולע המתיקות, מ"א: (כז) הראשונים. דוקא שיתפלל שם עמהם. והאר"י ז"ל לא היה מן היודים הראשונים, ע"ל סי' כ"ה ס"ק ב'. ובזוהר נשא כ' שיתאספו יודי יחד ויבואו לבהכ"נ, מ"א: (גג) להמתין. דוקא אם נכנסו בשוה, אבל אם נכנסו יחידי בשעה שלא יכול לסיים עמהם תפלתו אין חייב להמתין לו. דכיון

משנה ברורה

ויצא על-מנת לחזור, מצוה לרוץ כדי לחזור מהר, וכן אם יוצא מבית-הכנסת לבית-המדרש כדי ללמוד תורה: **יג (מד) לרוק בבית-הכנסת.** פיורוש, שלא בשעת תפלת שמונה-עשרה, אלא כגון קריאת שמע וברכותיה, (לז) אבל בתפלת שמונה-עשרה אסור לרוק, כדלקמן סימן צו סעיף ב, עיין שם: (מה) ודורסו ברגליו. שלא יהיה מגולה, מפני הכבוד. (לח) והרוצה שלא ירוק תדיר בבית-הכנסת ילעס קודם כניסתו שורש מתוק שקורין לאקערי"ץ! (ואף בבוקר שרי, דלא שייך בזה גאוה, וגם אין מכניס לגופו), אבל בערב יום הכפורים ובערב תשעה באב אסור, שישאר המתיקות בפיו, וכשבולע הרוק בולע המתיקות: (מו) מכסהו בגמי. רוצה לומר, (לו) שאם יש תבן או גמי בבית-הכנסת רוקק עליו ואין צריך לשפשף, שהרקיקה מכוסה בגמי: **יד (מז) כדי שימנה וכו'.** ודוקא (לו) שיתפלל שם עמהם. והאר"י לא היה מן הראשונים כי הוצרך ליפנות, שהיה לו חולי, וגם כדי שילך מעוטף בטלית ותפילין לבית-הכנסת, וזה אי אפשר קודם היום. ובזוהר נשא איתא, שיתאספו עשרה ביחד ויבואו לבית-הכנסת: **טז (מח) להמתין.** (לח) דוקא אם נכנסו בשוה, אבל אם נכנסו יחידי בשעה שלא יכול לסיים עמהם תפלתו אין חייב להמתין לו, דכיון שרואה שלא יוכל לסיים עמהם ונכנס, איגלאי מילתא שאינו מפחד אם נשאר יחידי; מיהו, מדת חסידות הוא להמתין אף בכהאי גוונא: **טז (מט) ורוצה ללון בה.** הוא הדין (לט) בבוקר אם בדרך ההולכת לפניו בארבעה מילין יש מקום שמתפללין בעשרה, ימתין עד שיגיע שם, (מ) והוא שעל-ידידיז לא יעבור זמן (מא) קריאת שמע ותפלה: (נ) אם לפניו. דוקא בדרך

והפרישה שם: **יא (לז) שיש לו וכו'.** ואם (כט) יש שתי בתי-כנסיות בעיר, טוב לילך להרחוקה, כי שכר פסיעות יש: **(לח) נקרא וכו'.** דכן דרך שכנים הרעים שאין נכנסין לבית חבריהם. ועיין באחרונים שכתבו, שאפילו אין שם מגין עשרה, דהא סתמא קתני, ובפרי-מגדים מסתפק בזה. (ל) ואם מתפלל בביתו בעשרה, בכל גווני אינו נקרא שכן רע, דכל בי עשרה שכינתא שריא; ומיהו, על-כל-פנים מידי חובת בית-הכנסת לא נפיק, אלא-אם-כן אותו המקום שמתפללין בו קבוע לקדושה: **(לט) שכן רע וכו'.** דכתיב "כה אמר ה' על כל שכני הרעים וגו' הנני נותשם מעל אדמתם". וכל המשכים ומעריב לבית-הכנסת זוכה לאריכת ימים, שנאמר "אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום", וכתוב אחריו "כי מוצאי מצא חיים" וגו': **יב (מ) מצוה וכו'.** שנאמר "ונדעה נרדפה לדעת את ה' וגו'". ומזה נלמד דכל-שכן שיש ליהזר אז שלא לעמוד באמצע הדרך להסיח עם חבירו באיזה חפצי עצמו, כי על-ידי-יזה מצוי שבא אחר ברכו וקדושה. ועיין בפרישה שכתב, דעיקר הריצה יהיה כשבא סמוך לבית-הכנסת, דשם מינכר הוא שעושה לשם מצות בית-הכנסת. וכתב הפרי-מגדים, דבשחרית שהולך עם טלית ותפילין בידו, תמיד מינכר הוא, ומכל מקום ברחוב עכו"ם לא ירוץ: **(מא) לרוץ.** עד פתח בית-הכנסת, (לא) ובבית-הכנסת עצמה אסור לרוץ אלא ילך באימה: **(מב) בשבת שאסור.** ואף בחול נוטל אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. ועיין בפרי-מגדים: **(מג) אסור לרוץ.** (לז) ולא לפסוע פסיעה גסה, לפי שמראה עצמו שעושה כבוד בית-הכנסת דומה עליו כמשאוי. במה דברים אמורים, כשהולך לעסקיו, (לג) אבל אם

שער הציון

(כט) מגן-אברהם: (ל) עיין בשערי-תשובה: (לא) מגן-אברהם: (לב) פרי-מגדים: (לג) פרי-מגדים: (לד) מגן-אברהם: (לה) ספר חסידים: (לו) בית-יוסף: (לז) מגן-אברהם: (לח) אחרונים: (לט) פרי-מגדים: (מ) פרי-מגדים: (מא) דאי יעבור זמן קריאת שמע בוודאי יקרא, וממילא יחייב אחר-כך לסמוך תיכף גאולה, ועיין פרי-מגדים:

תרגום: 1 שוש - לקרין [תבלין מתוק].

כיון דהתרה דעריה מועילה לפי הדין לריבוי ידועה
צורה על גדול שערות וא"כ יש מקום להחמיר להלך
ממולאי זקן.

ה.

במשך חמירת הסליחות על היום, ויש שם צרית מילה,
והסגדק ובעל צרית צביהכנים, אם יש לומר
תחנון (גפילת אפיים) ואולי יש לדמות לעריה שאין
אומרים תחנון בתפלה, אבל צסליחות אומרים.
לדידי פשוט דאומרים תחנון צכשכמה, דגפילת אפים
של סליחות הוא חלק מנוסת סליחות המקובל
ואינו מתבטל בשום פנים גם אם יש שם חתן או סגדק
ובעל צרית.

ו.

יש להסתפק צמי שיש לו חיזה מיוחד על הלשון או
החיד וכד' שרפואתו הוא לרחוץ פיו צמים המעורבים
עם חיזה רפואה שטעמו מר, אי שרי לעשות כן ציו"כ
כשהוא צריך לעשותו צכל יום, ואם לא יעשהו יהי
לו לער גדול, ולא יוכל להתפלל כראוי. מדברי הרמ"א
כי תרי"צ חנו למדין דמשקין שאין ראויין פטור, וכל
עיקר איסור רחינת הפה הוא משום שמה יבלע, וכאן
כרי אפי' יבלע ליכא איסור תורה.

הנה צתשובת הלק"ט ח"צ כי ל"ז וז"ל שאלה אם
מותר ליקח תרופה מרה ציום התענית השוצה
כיון דאכל דבר מר שאינו מאכל צני"א פטור ציו"כ
(אוי"ח סי' תרי"צ ס"ז) אפשר דמותר משום רפואה
צשאר תעניות צציו"כ מה שיהא מותר צצצת רפואה
גם ציו"כ עכ"ל.

ור"ל דצשאר תענית עלינו לדון רק מלד איסור אכילה,
משא"כ צציו"כ כרי דמלד איסור אכילה יש מקום
להקל מ"מ יש עוד איסור רפואה צציו"כ כמו צצצת
סי' שכ"ח, ומ"מ צמקום שאנו מתירין איסור רפואה
ולא נשאר רק איסור אכילה דתענית גם צציו"כ אפשר
להתיר, זה כוונת ההלק"ט.

ומ"מ גם ההלק"ט לא כ' רק דרך אפשר, וז"ע על
הצאה"ט או"ח סי' תקס"ז ס"ק ז' העתיק
מתשובת דבר שמואל סי' ל"ז להקל צפשיעות, והוא ע"ס
ול"ל ההלק"ט סי' ל"ז, וגם לא כ' כן דרך ודאי ועכ"פ
לענן לקחת חוך הפה ולפלוט יש לסמוך ע"ז צפשיעות.

ז.

אם יש להתיר להנשים לאכול צמוצאי יו"כ עוד קודם
הצדלה, כי צעליהן שיהין עוד צצית המדרש, וקשה
להם התענית.

כיון דלהלכה עיקר כדעת הפוסקים דנשים חייבות
צצדלה ויכולות להצדיל צצלמן כצבואר צאוי"ח
סו"ס רל"ז צכל הפוסקים האחרונים, פשיעא דאם
צעליהן מתאחרים דיצדילו צצלמן, — ואין שום חשש

תוס' זה מ"מ אם קבל עליו ה"ה נדר דאורייתא להני"ל —
ועיין צצ"ר סי' רס"א חולק על הלבוש צחי זה.

ב.

בסעודת ערב יום כפור, אי יש חיוב צפת —
צמנחת חינוך מצוה ש"ג אומר שא"ל, מאחר
צצש"ס מלינו מצוה לאכול ולא "מנוח לסעוד", — אבל
צצמת הלא מלינו צגמי (יומא פ"ז) שמה צטרוף דעתו
צסעודה וכי שמה אירע דבר קלקלה צסעודה, וכן
נראה צצו"ע (סי' תר"ז) שחפס את הלשון סעודה,
ואולי רצה לזיין שצריך דוקא פת, ונפק"מ למי שקשה
לו לאכול פת, אין מלשון סעודה שום ראי' דהא גם
צפורים נזכר לשון סעודה פ"ק דמגילה — לענין סעודת
פורים שצשחה צלילה, וכן מחלפיהו סעודתיהו להדדי
ואעפ"כ נסחפק המג"א סי' תרל"ה ס"ק ע' אי צעיין
פת — והעיקר צזה כדעת הסוברים דלא צעיין פת,
דאפי' ציו"ע נסתפקו הראשונים לענין פת ועיין צרא"ש
צצכות מ"ט ע"ב וצתוס' שם — וצמק"א הארכתי
צזה יותר.

ג.

האיך יש לנהוג למעשה צמי שמוכרה לאכול לפני
תקיעת שופר צממת צריאות גופו, אם צריך לקדש
או יאכל צלי קדוש, וציותר יש להסתפק צמי שהוא כהן
וקשה לו לעמוד צלי אכילה עד גמר התפילה צצריה
הוא צדרך כלל מאחר מאד אם מותר לו לקדש, ואם
יותר ראוי שיאכל צלי קדוש, ויסמוך על השיעות
סוברים דלא חל עליו עדיין חובת קידוש.

לדידי פשוט דכיון דאחרי שחריה צבר חל עליו חובת
קידוש, יש אסור לאכול צלי קידוש, ולא הקיל
הרא"ש צטור' סי' רפ"ט אלא קודם שחריה, והדבר
מצוחר צפוסקים או"ח סי' רפ"ו ס"ג לענין עעימה
קודם תפילת המוספין יע"ש צמג"א וצמ"צ ס"ק ז', —
וגם קודם שחריה למי שהותר לו לאכול ע"פ הדין עיין
צציאור הלכה סי' רפ"ט לענין חובת קידוש — ועיין
ג"כ צהגרות דע"ה סי' רפ"ט צשם תשובת פה"א ח"א
סי' ח"י דהרעב והלמא שמתר לאכול קודם תפלה חייב
מן הדין צקידוש — אי"כ מ"ש צנדון השאלה הני"ל.

ד.

בהתרת נדרים אם צריך כ"א מהמתירים להיות ממולא
צזקן, או די כשהוא גדול וסמכיין אחזקה
דרבא.

כיון דהתרת נדרים דעריה הנהוג היא התרה מן הדין,
וכבר כ' הגרעק"א צכשמעות לתשובת רעק"א
סי' ע"ג וצחי' יו"ד סי' רכ"ח ס"ג, וצפת"ש שם, דצנדרים
לא סמכיין אחזקה דרבא דכיון דמידי דאיסורא הוא
דמי לחליטה דלא סמכיין אחזקה זו, ואינו דומה להאי
דחוי"מ סי' ו' דסמכיין אחזקה דרבא צממון, — אי"כ

ואף אם אינו צריך מים כדי לבלוע את הגלולה ויכול לבלועה בפנ"ע, אזי אם טעם הגלולה כב אינו מר יש לעוטפה בנייר דק ולבלועה כשהיא עטופה [41].

לגרגר (to gargle) סמי רפואה מרים במים, ביום כיפור

[חולה הסובל מכאבי גרון וצריך לגרגר ביום הכיפורים במים מעורבים בסמים מרים, מותר לו לעשות כן כג ובלבד שיזהר שלא לבלוע מהמים] [42].

אם יש להתיר לו לבלוע כדור הנקרא פילן ביוה"כ בלא מים, לע"ד מאחר שמחלה זו שיש לו היא גורמת שיחלה בעוד מחלה מסוכנת יש להחשיב גם מחלה זו למסוכנת, אף שאם נדע שלא יחלה יותר אין במחלה זו סכנה כיון שאם לא יתרפא ממחלה זו אפשר שיסתכן במחלה אחרת הרי ממילא היא מחלה זו סכנה להחולה בזה. וגם יש ראייה לזה מע"ז דף כ"ח דרצה למיפשט דככי ושיני נמי כמכה של חלל דמי מצפידנא דמחליין עליה שבתא, ומתרץ רנב"י שאני צפידנא הואיל ומתחיל בפה וגומר בבני מעים, הרי משמע דעצם המחלה היא בככי ובשיני כדפרש"י התם, וגם הרפואות שנאמרו שם הם רק להשינים והחניכים אבל אם לא ירפאו מחלה זו בשינים ובחניכים יבא למחלה בבני מעים ובשביל זה מותר לחלל שבת ולרפאות החולי שבשינים ובחניכים, אף למאי דדחה דככי ושיני לא נחשב מכה של חלל. וגם ברור שאף בריא ממש אם צריך לשמש חולה שמחלתו מתדבקת וכדי שלא יחלה צריכים לעשות לו רפואה שיש בה חלול שבת נמי מותר כיון דבלא זה אפשר שיחלה במחלה המסוכנת, וידוע הגאון ר' ישראל סלנטר ז"ל צוה בשעה שהיה מחלת הכולירע המתפשטת, לאכול ביו"כ כל בני העיר משום שלרעבים יותר עלול להתדבק בהם אף שהיו בריאים כדי שלא יחלו. וכ"ש שאין לאסור ליקח הפילן בלא מים שהוא שלא כדרך אכילה ודבר שלא ראוי לאכילה שהוא רק מדרבנן שגם בחולה שאין בו סכנה יש להתיר, אבל בנידון זה יש להתיר גם במים אם א"א לו לבלוע בלא מים, ע"כ. ועיין בהגרי"י נויבירט שליט"א העיר שאם אפשר ישתמש בכמות מים פחות מכשיעור, ע"כ. ועיין במטה אפרים קצה המטה סי' תרי"ב ס"ק ז'.

בא. וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א, והפגימה תהיה מועטת לא עד כדי שתגרום לבחילות. וכמו"כ סבר שאם הכדור עצמו מר שאפשר להמיס מעט ממנו בתוך המים ואת יתר הכדור הוא יבלע ע"י המים האלו (נשמ"א ח"ה).

בב. ועיין בשו"ת אחיעזר ח"ג סי' ל' סוס"ק ד', שסובר דאף בגלולה שטעמה מר צריך לעוטפה בנייר קודם הבליעה.

בג. ועיין בשו"ת ארץ צבי סי' פ"ח, ובשו"ת דובב מישרים ח"א סי' קכ"ד אות ג'.

סימן צה

משחת שניים שיש בה תערוכת איסור

כתשובה לשאלתו, על משחת שנים שיש בה תערוכת של איסור, אם מותר לרחוץ בה את השנים, מפני שהוא דבר פגום.

הנה דבר פגום, יש שהוא פגום לגמרי עד שיהא קץ לאכלו, שאינו ראוי לאכילת אדם כלל, ויש שהוא פגום קצת. ואיסור פגום לגמרי עד שאינו ראוי לאכילת אדם, מן התורה אין איסור באכילה, אבל איסור מדרבנן, כשהוא עומד בפני עצמו ולא נתערב, ומקור הדין הוא בגמרא (עבודה זרה דף סו — ח), שנחלקו שם ר"מ ור"ש בענין הדרשה, נבלה הראויה לגר קרויה נבלה, שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה, שלדעת ר"מ לא אמרינן דאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה אלא בנסרחה קודם שבאה לכלל איסור, אבל אם כבר היתה נבלה ואח"כ נסרחה לא פקע ממנה שם נבלה, ולדעת ר"ש, אפילו אם נסרחה אח"כ אינה בכלל נבלה, והרשב"א בתורת הבית הארוך (בית ד שער ד), פסק כרבי שמעון, וכן פסק הרא"ש (ע"ז פ"ב סימן לד), אולם בשו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא (יור"ד סימן כו) הוכיח מדברי הרמב"ם (פי"ד ממאכלות אסורות הלכה י — יא) שפסק כר"מ, שהרמב"ם שם בהלכה י התחיל: „כל האוכלים האסורים אינו חייב עליהן עד שיאכל אותם כדרך הנאתן, חוץ מבב"ח וכלאי הכרם, שלא נאמר בהם אכילה וכו'", ובהלכה יא, „כיצד כו' או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ונפסל מאוכל אדם הרי זה פטור וכו'", ומדלא פטור בזה אלא משום שהוא שלא כדרך הנאתן מכלל דפוסק כר"מ, דמה שאינו סרוח מעיקרא לא בעינן ראויה לגר, דאל"כ בלא"ה פטור, משום שאין עליו שום איסור כלל.

ולהלכה למעשה, בכל האוכלים האסורים חוץ מבב"ח וכלאי הכרם, אין נ"מ בין הרמב"ם, להרשב"א והרא"ש. שלדעת שניהם, איסור שנפסל מאכילת אדם האוכלו פטור אבל איסור מדרבנן, שלדעת הרמב"ם אעפ"י שהלכה כרבי מאיר ולא נפקע ממנו שם האיסור, מ"מ האוכלו פטור, שהרי עכ"פ זוהי אכילה שלא כדרך אכילתה, ולדעת הרשב"א, שפוסק כר"ש נפקע ממנו שם האיסור, מ"מ איסור מדרבנן (עיין מגחת כהן ספר התערוכות ח"א פ"י עה, פרי תואר סימן קג, שאגת אריה סימן עה, ועיין ט"ז או"ח סימן תמב ס"ק ח, פמ"ג שער התערוכות פרק ה ו) והמחלוקת בין ר"מ לר"ש הוא, אם פקע ממנו שם האיסור והנ"מ הוא רק לענין בשר בחלב וכלאי הכרם שחייבים עליהם אף שלא כדרך אכילתם, שלר"מ חייב מן התורה משום דלא פקע ממנו שם האיסור ולרבי שמעון שפקע ממנו שם האיסור אינו אסור אלא מדרבנן, (עיין שם בנודע ביהודה) אבל בשאר איסורים אף לרבי מאיר אינו אסור אלא מדרבנן, דאף שלא פקע ממנו שם האיסור, מ"מ הוי שלא כדרך אכילתם.

נמצא שלד"ה כשהוא עומד בפני עצמו ולא נתערב אסור עכ"פ מדרבנן, אבל כשהוא נתערב בהיתר, אפילו

בסימן קג ס"ק ה) ע"ד המחבר שם שטעם הפוגם קצת אינו מותר אלא כשנתערב איסור מעט עם היתר מרובה וכו' אבל אם אין שם ממשו של איסור אלא טעמו בלבד, אפילו איסור מרובה והיתר מועט, מותר אם פוגם קצת, והביא שם הש"ך דברי הרשב"א וז"ל: „ונראה שאפילו נפל לתוך היתר מועט והכירו זורקו והרוטב מותר, לפי שאין כאן אלא טעמו ולא ממשו, ואע"ג דמשערין בכלו משום מאי דנפיק מיניה, לא ידעינן השתא דאין בו בהנאתו בנ"ט אין אוסר תערוכתו כלל וכמו שאמרנו בהיתר שנתבשל בקדרה שאינה בת יומא, והטעם בכל אלו, מפני שבודאי ידענו שאין פליטתו בכלו", אלא כל שטעמו לשבח אנו מחמירין בו, שאנו חוששין שמא פלטה עד שיתן טעם בתערוכתו, לפיכך כל שטעמו קפילא ואין בו טעם מתירין אותו, והלכך כשהאיסור פגום, אין משערין בכלו אלא בטעמו, וטעמו כמי שאינו, שהרי פגום הוא, עכ"ל. ולפי האמור, ע"כ צ"ל בדברי הרשב"א דידעינן בבירור דבהנפלט ליכא רוב, א"כ טעמא בעי במושבח ליסגי בששים נגד המחצה, דהא עכ"פ ידעינן דרובא ליכא.

ואמרת לבאר את דעת הרשב"א, דבכל טעם כעיקר, האיסור הוא גם משום פליטתו של גוף האיסור בתוך ההיתר וגם משום טעם המורגש בו, ואם לענין פליטת גוף האיסור אנו אומרים דידעינן בבירור שבהנפלט ליכא רוב וכל הפליטה שיכול להפליט לכל היותר הוא עד פלגא, מ"מ טעם הנרגש הוא כפי כולה, שאינו דומה כף רוטב היוצא מתמצית הבשר מליטרא אחת או מכמה ליטרות, ויש כמות מועטת שיש בה טעם מרובה, ולא כל הדברים שוים בטעמם, וכמו שאמרנו, בכל דבר דעבידא לטעמא אפילו באלף לא בטיל, ובנ"ד הליגן בבירור דכמות הנפלט הוא מיעוט מכמות ההיתר, אלא דחיישינן לטעמו, אולי יש לו טעם כפי כולה דאפשר דנתמצה טעמו מכולו, ולכן במשביח בעי ס' כפי כולה, דאפשר דיש לו טעם כפי כולה, אבל בפגום דטעמו כמאן דליתא וכמותו בודאי בטיל. אמנם צ"ע בחידושי רשב"א חולין (דף צח) גבי כחל, שמשמע לכאורה דפשוט ליה לחשוש דעצם כמות הפליטה כפי כולה.

גם נ"מ לדינא לענין שנתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולים לעמוד עליו לשערן, דקיי"ל ביור"ד (סימן צח סעיף ב) דאם נודע שהיה רובו מותר ואם לא נודע שהיה רובו אסור, ואם נפל מין במינו איסור מרובה לתוך היתר מועט, ומכיר את האיסור ואפשר לזרוקו, לדעת הש"ך מותר דידעינן בודאי דבהנפלט אין רוב (והוי ספיקא דרבנן ולקולא) ואי משום טעם הנרגש, הרי מין במינו אין טעם הנרגש, אבל להרשב"א בחידושי הוי ספק דאורייתא, דדילמא ליכא רובא, דיש לחשוש דעצם כמות הפליטה היא כפי כולה, ואולי גם להרשב"א בחידושי אין אומרים דעצם כמות הפליטה היא כפי כולה אלא במקום שמרגישים טעם האיסור וכו"ל, דריבתה תורה דבמקום שמרגישים טעם האיסור, הוא נחשב כניכר האיסור ולא נתבטל, אבל במין במינו, שאין בזה טעם הנרגש, אולי לא שייך לומר כן.

ומה שהעיר בההיא דחולין (דף קג) דאר"י אכל חצי זית והקיא וחזר ואכל חצי זית אחר חייב, דמתמה דאמאי לא מזכירה הגמרא בהקיא גם חצי זית השני, ואומר דמכאן מוכח דדוקא בדלא הקיא ח"ו השני, אבל אם הקיא גם חצי זית השני לא נאמר דנהנה גרונו בכזית, כד נעיין בסוגיית הגמרא לא נראה כדבריו, שהרי אמרינן שם בעא רבי אלעזר מר' אסי אכל חצי זית והקיא וחזר ואכלו מהו ופריך הגמרא ותבעי ליה כזית, ופירש"י דהקושיא היא דכזית שאכלו והקיא וחזר ואכלו אי נקטינן דלא חשיב עיכול יתחייב שתים דחייב על בליעה לחוד, הרי דמתחייב על בליעה ראשונה אף שהקיא ולא נשאר כלום במעיו מ"מ חייב על בליעת כזית ראשונה משום הנאת גרונו, וכשם שבבליעתו כזית שלם חייב אף שהקיא לגמרי, ה"ג בבולע חצי זית והקיא יש כאן הנאת גרונו בחצי זית, ולכן בחזור ובולע חצי זית לפני שהקיא יש כאן הנאת גרונו בשני חצאי זיתים ומצטרפים לחיוב אם בכדי אכילת פרס.

ומה דמסיים דאם נגיד שיש הנאת גרון בלי בליעה לגמרי, ישמיע לנו ר"י חידוש יותר גדול שלקח לפיו ופלט כזית שלם ומתחייב בהנאת גרון, אלא מוכח מכאן שאם אין בליעה אין הנאת גרון. וכ"ד אינם מובנים דבלקחה בפיו בלי בליעה בודאי אין הנאת גרון ואינו חייב לא בכזית ולא בשני חצאי זיתים ור"י שאומר דחייב על הנאת גרונו היינו דנקא בבליעה, וכמו שכתב רש"י לעיל מינה (בד"ה בשל בין השניים) שאין אדם טועם עד שיהא סמוך לבית הבליעה, וברגע שבוולע אז יש הנאת גרונו וכבר נתחייב שאף שאח"כ הקיא אח"כ שהיה לו הנאת גרון כבר נגמר חיובו, ואין ג"מ אם הקיא או לא הקיא, ומה"ט אין לדקדק אמאי לא הזכיר הגמרא שהקיא גם את הח"ו השני, דשוב אין ג"מ בההנאה השניה.

ועיקר חידושו דר"י הוא, דבהנאת גרונו לחוד חייב אף בלי הנאת מעיו ומכיון דההיא חצי זית ראשון הרי לא היה כאן הנאת מעיו, וחייב, ואין שום חידוש לומר דגם הקיא חצי זית, דזה לא מעלה ולא מוריד.

סימן צו

ע"ד שקיקי הנייר של נקניק

לשאלתו, ע"ד שקיקי נייר של נקניק שמחזקים אותם בדבק. ועשיית הדבק היא בדרך זאת: קור הראש של ניש מעבדו אותו ומניחים בסיר כארבעה חדשים ואח"כ מבשלים העור במים והמרק כשנקרש נעשה דבק. ודבק זה מערכים עם חמשה חלקים מים, מרתיחים ומפבילים את השקיקים. אח"כ מורחים אותם בהימקאלים ומשמוכנים השקיקים שמים אותם בתוך קלחת הכשר הרותח וממלאים אותם בכשר, וזהו הנקניק.

וכת"ר העלה להתירם, ויסוד ההיתר הוא על פי מה שמבואר בגמרא (חולין דף קכב) וברמב"ם הל' מאכלות

איסור מרובה לתוך היתר מועט, מותר לאכלו, דע"י תערובות לא גזרו כמבואר בשו"ע (סימן קג סעיף ב). ולכן בנידון שלפנינו אם זה פגום לגמרי עד שאינו ראוי לאכילת אדם כלל, אף אם האיסור המעורב כשהוא עומד בפני עצמו עכ"פ אסור מדרבנן, מ"מ כיון שהוא בתערובות מותר לדברי הכל, דע"י תערובות לא גזרו.

אבל אם לא נפגם לגמרי אלא שהוא פגום קצת, לא אמרינן שאינו אסור תערובתו אלא כשנתערב איסור מועט עם היתר מרובה, אבל איסור מרובה לתוך היתר מועט ואפילו מחצה על מחצה אינו מותר עד שיפגום לגמרי שאינו ראוי למאכל אדם כמבואר ביו"ד (סימן קג סעיף ב), אלא שלדעת רוב הפוסקים לא הוי אלא איסור דרבנן, דעכ"פ הוי שלא כדרך אכילה (עיין פמ"ג שער התערובות שם), ושלא כדרך אכילה אינו אסור אלא מדרבנן (עיין שו"ת כתב סופר או"ח (סימן קיא אות ב) שכתב: „הנה בכל איסורי תורה, שיטת הרא"ש פרק כל שעה, והרשב"א, והר"ן, והריטב"א (בקידושין דף נז) ותוס' שבעות (דף כב ע"ב, ד"ה מהיתירא) ושם (דף כג ד"ה דמוקי), דשלא כדרך הנאתו אסור מדרבנן ונקט כן גם בדעת הרמב"ם הל' יסודי התורה ועיי"ש, זולת המל"מ שם פ"ה ה"ח ד"ה אך, דמצד דלשיטת הרמב"ם אסור מן התורה, דהוה כחצי שיעור).

אולם בנידון דידן יש להתיר משום שאין כאן אלא טעימה בלא בליעה, ואף שפסק הרמ"א (בסימן קח סעיף ה), שטעימה בלא בליעה אסורה, ומבואר שם בש"ך (ס"ק כד) דלאו דוקא באיסור הנאה, אלא גם באיסור אכילה אסור בטעימה בלא בליעה, מ"מ באיסור דרבנן יש הרבה מקילים בטעימה בלא בליעה, עיין פתחי תשובה (סימן צח ס"ק א) שהביא משו"ת צמת צדק (סימן מז), שמתיר לטעום את הבורית אם יש בו מלח כל צרכו דאע"ג דדבר שהוא פגום מדרבנן מיהא אסור לכתחילה, היינו דוקא לאכילה אבל לטעימה שרי לכתחילה שטעימה אינו אסור אלא מדרבנן ודרבנן לא גזרו, ועיי"ש בפתחי תשובה שמדברי הצ"צ מובן דס"ל דה"ה בכל איסורי דרבנן שרי טעימה ואף לטעום בפיו ממש וכן הבין בנו של בעל צ"צ בסוף הספר והפרי"ח (בסימן קח ס"ק כב). אמנם בשו"ת גודע ביהודה מהדו"ת (יור"ד סימן נב) כתב דהצ"צ לא התיר אלא טעימה בלשון שאינו בולע כלום אבל אם בולע קצת אסור, ומסיק דאף טעימה בלשון אינו מותר כי אם באיסור פגום ולא בכל איסורי דרבנן, עכ"פ בנדון דידן שהוא איסור פגום וגם אינו בולע כלום, גם להגוב"י מותר, והטעם שבאיסור פגום עדיף טפי משאר איסורי דרבנן י"ל, עפ"י מה שמבואר בשו"ת הריב"ש (סימן רפח) דהא דאסרו חז"ל טעימה, היינו משום שמא יבוא לאכלו, וחשש זה לא שייך אלא לגבי איסור שראוי לאכילה, דאיכא למיגזר בכה"ג שמא יבוא לאכלו, מה שא"כ בדבר שהוא פגום ואינו ראוי לאכילה, לא שייך למיגזר שמא יבא לאכלו. וכעין זה מצינו לענין ביעור חמץ בשו"ע או"ח (סימן תמב סעיף א), שתערובות חמץ שאינה ראויה לאכילה מותר לקיימם בפסח וכתב שם החק יעקב (ס"ק ה) דלא גזרינן דילמא אתי למיכל כיון שאינו ראוי לאכילה, ועיין מטה יהונתן (סימן קח) על דברי הרמ"א שם.

הטור דיני פת ושלקות ומשקים וחלב וגבינה של עכו"ם וכו', והיי' עולה על דעתנו שהכל סיי א', ציין כאן שסיי קיי"ב הוא בדין פת וכאן בסיי קיי"ג מתחיל דיני שלקות, ודו"ק.

שם: דבר כו' וגם עולה על שלחן מלכים וכו'.

עיין בהערה⁴².

סעיף ד: ואפילו לכתחלה נוהגין להקל בבית ישראל כו' כי א"א שלא יחתה א' מב"ב מעט.

ד"מ סק"א: ובהגש"ד בשם מהר"א ז"ל בכמה מקומות נוהגין להחיר שפחות עו"ג לכשל ולצלות בשבת ואין שולחין יד בתבשיל או בצלי כלל ואפשר סמכו אהא דא"א שלא יחתה א' מבני הבית בגתלים עכ"ל וכו' עיי"ש. ולכאורה תמוה דאיך אפשר לומר טעם זה הא בשבת בודאי שלא יחתה א' מבני הבית. וראיתי בב"ח כאן שהביא הך הגש"ד מש"כ בשם מהר"א ז"ל ודילג התיבות הללו בשבת ואין שולחין יד בתבשיל או בצלי כלל, ולפ"ז ניחא שפיר, אבל לפ"מ שהביא הוא צ"ע. ואפשר שכוין לומר בשבתם בביתם, כלומר שאין חשש תערוכת, ודו"ק.

סעיף ט: אם בשלו עכו"ם כמאב"ד וגמרו ישראל יש לאסור א"כ הוא ע"ש כו' או שיש הפסד מרובה בדבר.

והנה בס"ח כתב: א"כ הגיע למאכל ב"ד שהוא שלישי בשולו וכו', הרי דלכאורה גם כאן אם יבשלנו העכו"ם עד שלישי בשולו יאסור שלא במקום הפסד. אבל המעיין בב"י כאן משמע דרק לקולא אנו סומכין אדעת רש"י דהוי שלישי בשול, אבל במק"א כמו גבי שבת פסק באו"ח בסיי רנ"ד ס"ב דהוי חצי

⁴² על פוטיטור ציפס יש דין בישול עכו"ם, ואע"פ שאינו עולה על שלחן מלכים, מ"מ המין של פוטיטור עולה, והיי' לענין נקניק (salami) דיש איסור בישול עכו"ם כיון דמין בשר עולה, ויש להביא ראיה לזה מבשר שנתבשל רק כמאב"ד שאסור משום בישו"ע (היינו בלא גמרו ישראל) אע"פ שבעצמו אינו עולה עש"מ, וע"כ דאזלינן בתר המין [ועוד ראייה מהא דע"ז ל"ח א' בעכו"ם שהצית את האור באגם כל החגכים שכאגם אסורין, אף שבדאי אינם ראויים כמו שהם עש"מ]. אבל כטיי וקפה אין חשש בישו"ע, דהוי מיא בעלמא וכמ"ש תוס' לענין שכר דהוי מים צבועים, והטיי והקפה שנותנים במים אינו מאכל - מפי השמועה.

ליכא ששים עכ"ל. ולי הקטן נראה להוכיח מלשון המרדכי דבליכא ששים קמיירי, דאי מיירי ביש ששים א"כ כל עיקר חומרא אתא לאשמעינן, מה זה שמסיק וכתב והשאר מותר כיון דהוה ס"ד דהכל מותר מאי איצטריך לאשמעינן דהשאר מותר.

סיי ק"ג

סעיף א: כל דבר שטעמו פגום אינו אוסר תערוכתו וכו'.

עיין בהערה⁴⁰.

סיי ק"ח

סעיף א: ואם אפו בכה"ג פת עם בשר אסור לאכלו בחלב כו' א"כ הזיע המחבת משניהם דאז אסור אפילו בזא"ז אם היו שניהם מגולים.

עיין בהערה⁴¹.

סיי קיי"ג

סעיף א: דבר כו' משום בישולי עכו"ם.

דרישה סק"א: שלקות שבישלם כו' עכ"ל. ולכאורה מה ציין כאן. והג"ל דבאמת בר"ס קיי"ב כתב

⁴⁰ גליצערין (glycerine) הנמצא במשחת שיניים אינו אוסר המשחה, ואפילו אם אינו בטל בששים, מכל מקום אינו מאכל לגמרי אלא אבן בעלמא, וכל שבטל ברוב כשר - מפי השמועה.

⁴¹ נראה שמותר להשתמש בתגורים נקיים שלנו לבישול בשר וחלב [מגולים] או איפכא כל שמנקים את הבעין וממתנינים כ"ד שעות ביניהם, כי גזירת חז"ל דאינו בן יומו אטו בן יומו לא נאמרה על תגורים.

ואם אין רוצים או לא יכולים להמתין כ"ד שעות, יכולים לחמם את התנור לחום הגבוה ביותר למשך הזמן שהשתמשו בו למין האחר, וסגי כזה - מפי השמועה.

לכתחילה אין להשתמש בתנור א' לבשל תבשיל בשר וחלב ביחד [או אפילו בשר או חלב עם תבשיל פרווה] אף ששניהם מכוסים היטב, אבל כזה אחר זה כל ששניהם מכוסים היטב מותר אפילו לכתחילה - מפי השמועה.

לו שאין הוא דבר המעמיד כי דבר המעמיד הוא דווקא בגבינה שעל ידי שמכניסים בו עור הקיבה נהפך החלב למוצר אחר לגמרי, כי גבינה אינה רק חלב מוצק אלא מוצר חדש, מה שאין כן ג'לטין שאינו משנה את מהות החומר אלא רק נותן לו קושי, שייך בו ביטול. ואף שאין דין ביטול כשאדם מכניס דבר בכוונה זה דווקא אם הכניס דבר כדי שיתן טעם, אבל ג'לטין שאין לו טעם וכל מהותו שהוא מקשה את הנוזל שמא חל בו דין ביטול.

אוצר החכמה

והביא מרן לזה ראיה מדברי הנודע ביהודה תניינא נ"ו, לגבי יין ששמים בו בשמים אסורים דאין זה דבר המעמיד, וצריך עיון בזה.



ג'לטין בגומי לעיסה

שמעתי ממו"ר הגר"ח פ שיינברג זצ"ל כי גומי לעיסה (מסטיק), העשוי מחומרים כשרים, אבל קושיו נעשה ע"י ג'לטין, מותר לאכלו לכל הדעות גם לאוסרי הג'לטין, כי הדרך שלא לבלוע את הגומי, נמצא כי מכניס את האיסור לפיו ומוציאו, ובזה אין גנאי ע"פ מש"כ הש"ך (יו"ד סי' מ"ב ס"ק ד') לענין טעימת המרה, אך שם הוא ספק, עיי' בט"ז (סי' צ"ח סק"ב) ופת"ש (ס"ק א'), והר צבי (יו"ד סי' צ"ה) לגבי משחת שיניים.

ודעת הריב"ש (סי' רפ"ח) הו"ד ברמ"א (סי' ק"ח סע' ה') דטעימה בלא בליעת גוף הדבר אסורה רק מדרבנן שמא יבוא לאכול. ומה שתמה הפמ"ג (סי' צח מש"ז ס"ק ב') מגמרא (חולין קג,ב) דלר"י הנאת גרונו ומה שבחניכיים מצטרף לשיעור. אפשר, שיש לחלק בין כשעשה מעשה אכילה, אלא שנשאר בין החניכיים, לבין טעימה ופולט דלא הויא "מעשה אכילה".

ובגומי לעיסה אין חשש שמא יבוא לבלוע, ואפשר דשרי, ומצינו במטה יהונתן (סי' ק"ח ה') דמה שהתיר הצ"צ (סי' מ"ז) טעימת הבורית היינו משום דל"ש שמא יאכל כי היא פגומה. ועי' בתבו"ש (סי' מב) גבי טעימת הכבד אם נבלעה בו המרה, דמותר, היינו טעמא, דאין חשש שיבלע מאחר וחושש שהכבד מר יזהר ולא יבלע, ועיי' נוב"י (תניינא יו"ד סי' נ"ב). ובכתב סופר (יו"ד סי' נ"ז) דמה

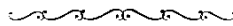
שאסרו (סי' צ"ח א') לטעום, ויטעימנו לקפילא דוקא, ולא אמרו שהוא נזהר כי זוכר, והיינו משום דכיון שאסרו טעימה, לא פלוג, או שמא ישכח ויבלע בכל זאת.



בישול בשר בחלב

אמר לי מרן זצ"ל כי לדעתו יש לצדד להתיר לכבס את כיסי הבגדים גם אם יש בהם גבינה ובשר מהטעמים הבאים. הן משום שיש אבקת הכביסה שבעבורה אין לחשוש לאיסור כי דומה היא לאפר, ולהלכה המובאת בשו"ע סי' צ"ה סע' ד'. וגם משום שיש למכבס כוונה הופכית ואין זה דרך בישול כי אין הוא חפץ בטעם ואין הוא רוצה בקיומו אלא אדרבה רוצה לבטלו ודומה הדבר לניעור קדירה שנפל עליה חלב, ראה סי' צ"ב סע' ב', ובהגהת רעק"א שם, ובספר יד יהודה. ומרן סבר כי כוונה הופכית בבישול בשר וחלב מתירה לעשות זאת.

12/2018



גבינה צהובה

מנהג ישראל לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, כמ"ש הרמ"א (סי' תצ"ד סע' ג') ויש לדעת דבגבינה צהובה, דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל להחמיר להמתין בינה לבין אכילת בשר שעה אחת, ודעת מו"ר הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל כי לכתחילה אין להיכנס לחשש איסור, אבל לענין דיעבד ספק דרבנן לקולא, ומדין דבר שיש לו מתירין לא שייך בזה. והגרי"ש אלישיב בקובץ תשובות (ח"א סי' נ"ח) חושש להמתין שש שעות כיון דהסיבה שצריך להמתין אחר גבינה הוא מחמת הטעם נמשך, והכא נמי לא שנא. וכן נוטה בשבט הלוי (ח"ב סי' ל"ה). אכן הגרי"י פישר זצ"ל באבן ישראל (ח"ט סי' ס"ח) מיקל לגמרי.

ושורש הנידון כי באיסור והיתר (כלל נ' מ' ד"ח) כתב דגבינה שעברו עליה ששה חדשים, או גבינה מתולעת, ממידת חסידות שלא לאכול אחריה בשר, וידועה חומרת הזוהר הקדוש (פר' משפטים) שלא לאכול בשר אחר גבינה וכמ"ש הב"י

מזונותיו שם דירתו, א"כ צריך להיות דבר משביע לפי שעה
עכ"פ, ומים אינם משביעין, אבל ציוה"כ לא צריך שזבע רק
יחיצי דעתיה. עכ"ל.

ד

להלכה ולמעשה

עכ"פ יוצא לנו מכל הלין להלכה ולמעשה בנידון דידן, שחולה
שאפשר לו לשמות רק מים, צריך להחמיר לשמות
דווקא מים, ויותר טוב לשום מלח לתוכו עד שיהיה אינו ראוי
לאכילה, וכדברי החת"ס לעיל שכל שיכול למעט צהנאה עדיף.

לכתחילה, אלא אי אסור מים דאורייתא וחייבין עליהן כרת היאך
חשבזו כזאת למזוג במים. ע"כ.

ודחה המנחת אלעזר את ראיתו, דדוקא כששמה מים לצד
יש צוה אסור כרת, אבל כשעירב אותם בחומץ
נתצטלו לגבי החומץ, ואין אסורם אלא מדרבנן, ולכן טעו בני
המקום צחשצם דר"ג התיר החומץ אף לכתחלה, וזה פשוט.
ע"כ.

וכן כתב המהנה חיים (או"ח ח"ג סי' מ"ה), לאחר שהעתיק את
דברי ההלכות קטנות, וז"ל: וחלילה וחלילה שיאמר כן
להלכה למעשה, דדוקא צעירוב דתלי' במקום דאדם מניח

העמוד 107

סימן קג

בדבר שטיפת הפה ביוה"כ ובשאר תעניות

שאלה: מזהל שמל את התינוק ביום הכיפורים, או מי שנודף מפיו ריח רע ביותר והדבר מקשה
עליו לשהות בין אנשים, האם מותר לו לשטוף את פיו במושקה חריף הנקרא ליסטעריין כשהוא
מעורב במים. ומהו לשטוף את פיו במושקה מא"ט ווא"ש בשאר תעניות.

רצ גידל ואיקפד, אמר, אימר דאמרי אנא דיעבד, לכתחלה מי
אמרי. אימר דאמרי אנא פורתא, טובא מי אמרי. אימר דאמרי
אנא חי, מזוג מי אמרי. עד כאן לשון הגמ'.

ב

דברי הפוסקים

ובטור אור"ח הלכות יום הכיפורים (סי' תרי"ב) פסק: אכל
אוכלין שאינן ראויין לאכילה, או שאכל אכילה גסה,
כגון מיד על האכילה שאכל ערב יום הכיפורים, פטור. אכל
עלי קנים ולולבי גפנים שלצבו קודם ר"ה, פטור, דעך צעלמא
יניהו. אבל לצבו אחר ר"ה עדיין רכים הם וחשיצי אוכל וכו'.
כס פלפלין או זנגבילא יצתא פטור, דלא חזו לאכילה. ואם
רטובים חייב, דחזו לאכילה. והא דצעינן שיעור דוקא לחייב
כרת או חטאת, אבל איסורא איכא בכל שהוא וכו'. אכל מדבר
שאינו ראוי לאכילה, כתב אבי העזרי דאפילו איסורא ליכא.
שמה משקינן שאינן ראויין לשתייה, כגון זיר או מוריים וחומץ
חי, פטור אבל אסור, אבל חומץ מזוג חייב.

א

דין אכילת ושתיית דבר שאינו ראוי ביום הכיפורים

תשובה: שנינו במתניתין צמס' יומא (פ"א ע"א): אכל אוכלין
שאינן ראויין לאכילה, ושמה משקינן שאינן ראויין
לשתייה, ושמה זיר או מוריים פטור.

ובגמ' (שם ע"ב) אמר רבא, כס פלפלי ציומא דכפורי פטור,
כס זנגבילא ציומא דכפורי פטור. מיתיבי היה רבי
מאיר אומר, ממשמע שנאמר (ויקרא יט כג) וערלתם ערלתו את
פריו איני יודע שעך מאכל הוא, אלא מה תלמוד לומר עך
מאכל, עך שטעם עזו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין. ללמדך
שהפלפלין חייבין צערלה. ואין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר
(דברים ח ט) לא תחסר כל צה. לא קשיא הא צרטיצתא והא
ציצשתא.

ובהמשך הגמ' שנינו: שמה זיר או מוריים פטור, הא חומץ
חייב. מתניתין מני רבי היא, דתניא, רבי אומר
חומץ משיב את הנפש. דרש רב גידל צר מנשה מצירי דנרש
אין הלכה כרבי. לשנה נפקי כולי עלמא מזוגו ושמו חלא, שמע

הערה

וכן נקט הצית יוסף למעשה, וז"ל: אכל מדצר שאינו ראוי לאכילה, כתב אבי העזרי דאפילו איסורא ליכא. הרמב"ם (הל' שביעת עשור פ"ב ה"ה) חולק על זה, שכתב דאכל אוכלין שאינם ראויים למאכל אדם, או שמה משקין שאינם ראויין לשתייה, אפילו אכל ושתה מהן הרבה, פטור מן הכרת, אבל מכין אותו מכת מרדות. ומיהו אפשר דלא כתב אבי העזרי דאפילו איסורא ליכא דצצר שאינו ראוי לאכילה אלא באוכל פחות מכשיעור דוקא. ובהכי ניחא מה שכתב רבינו שמה משקין שאינם ראויין לשתייה כגון ציר ומוריים וחומץ חי פטור אבל אסור, דלא פליג אמה שכתב כאן בשם אבי העזרי בלא שום חולק, דאיכא למימר דהיה צותה כשיעור היא, ומודה זה אבי העזרי דאיסורא איכא כיון שהיא כשיעור.

ומיהו היה בלאו הכי מיתרנא, דאיכא למימר, דדוקא בשתה ציר או מוריים או חומץ שהם דברים שנאכלים על ידי טיבול הוא דקאמר דאיכא איסורא, וכי קאמר אבי העזרי דאפילו איסורא ליכא כשאינם ראויים למאכל אדם כלל. אבל אין לומר דצמאכלים שאינם ראויים דוקא קאמר אבי העזרי דאפילו איסורא ליכא, ולא צמאכלים שאינם ראויים, דאין סביר לחלק בין מאכלים למשקין בכך. ע"כ.

הרי לפנינו דברי הפוסקים, דחומץ שיכול לשתותו והוא מזוג חייב, וכשאינו מזוג הוא פטור אבל אסור, אמנם דבר שאינו ראוי לאכילת אדם כלל מותר לכתחילה.

וביון שכן צידדן דידן לשטוף פיו צמאכלים הנקרא ליסטעריין צודאי יהא מותר, שהרי אינו משקה הראוי להכניסו לפה כלל וכלל, וכ"ש כאן שאינו צא לשתותו, ואינו צולע את המשקה, אלא הוא שוטף את פיו ופולט אותו תיכף, על כן נראה להתיר.

ומדי דברי צו, יש מקום לדון אם מותר לכתחילה צאצא תעניות, לשטוף הפה צמאכלים שאינו ראוי לשתייה, אבל הוא משאיר טעם טוב צפה למשך זמן, כגון משקה הנקרא מא"ט ווא"ש וכדומה.

ג

אי שרי ללעוס עצי קנמון כדי ללחלח את הפה

דהנה כתב הטור בהלכות תענית (סי' תקס"ז): השרוי צתענית יכול לטעום עד כדי רביעית, ובלבד שיפלוט, וציוס הכיפורים וט' צאצא אסור. וכתב אבי העזרי שיכול ללעוס עצי קנמון ועץ המתוק ללחלח גרונו ולפלוט, כדאמרינן כס פלפלי

ציוס הכיפורים פטור. וה"ה נמי לכתחלה, והא דנקט דיעבד משום דצאכילה גמורה איכא חיוב חטאת.

והעיר הצית יוסף (שם): וצמ"ק סי' רכ"א כתוב דציוס הכיפורים אסור לרחוץ פיו ושיניו משום דאפילו חצי שיעור אסור מן התורה (יומא ע"ג ע"ב) ושמה יבואו לו מים בגרונו. וכתב אבי העזרי (סי' תתס"א) שיכול ללעוס עצי קינמון ועץ המתוק וכו'. כן כתב המרדכי בשמו צמסכת תענית (סי' תרכ"ז), וזה לשונו, גרסינן פרק היה קורא וכו' או דילמא הנאה קביל עליה, כתב ראבי"ה, נראה לי, כיון דאסיקנא דהנאה לא קביל עליה, דיכול לכוס עצי קינמון קניל"א בלעו כדי ללחלח גרונו ולפלוט, ואמרינן צפרק כילד מצרכין (ל"ו ע"ב) כס זגבילא ציומא דכפורי פטור, ונראה לי דפטור ומותר, ופטור דנקט משום דשייך צאכילה גמורה חיוב חטאת, ואפילו אם ציוס הכיפורים אסור, שאני התם דהוי דאורייתא, ועוד דטובא הנאות נאסרו צו, עכ"ל. וכן כתב צהגהות מיימוניות בשמו פרק א'. ואין דבריו נראים לי, דהא דכס פלפלי ציוס הכיפורים פטור, היינו טעמא משום דאין צהם הנאה כלל, אדרבה אזוקי מזקי ליה ששורפין גרונו, עד כאן.

על כל פנים נראה לפוס ריהטא, שהמשקה הנקרא מא"ט ווא"ש הוא דומה לעצי קנמון, שלועסין ואינו צולעין, וצכגון דא נחלקו צזה האצי עזרי שמתיר והצית יוסף שאסר.

ד

מסיק להתיר לשטוף במא"ט ווא"ש בשאר תעניות

וכתב צשולחן ערוך (סי' תקס"ז סעי' א'): השרוי צתענית יכול לטעום כדי רביעית ובלבד שיפלוט, וציוס הכיפורים וצתשעה צאצא, אסור. הגה: ויש מחמירין צכל תענית צצור, והכי נוהגין.

ועוד כתב שם השו"ע (סעי' ג'): מי שדרכו לרחוץ פיו צשתרית, צתענית ציצור לא כשר למעבד הכי, אבל צתענית יחיד שרי, כיון שפולט. ואפילו יש צמים שרוחץ יותר מרביעית. הגה: ומותר ללעוס עצי קנמון ושאר צשמים ועץ מתוק, ללחלח גרונו ולפלוט, מלבד ציוס הכיפורים דאסור. וכתב עלה המגן אברהם (ס"ק ז'): ונ"ל דצצצר שאין טוב לשתיה מותר, כגון צחומץ צסי' תרי"צ ס"ט צהג"ה, ע"כ.

ולפי"ז נראה לנקוט להלכה, שמשקה המא"ט ווא"ש שאינו טוב לשתיה, והוי כעצי קנמון ועץ מתוק שאינו צולע אותו, שיש להתיר לשטוף פיו צזה צשאר תעניות.

ה

הערה בדברי המשנה ברורה

אמנם יש להעיר על דברי המשנה ברורה, שכתב איך ישטוף את פיו במקום שמותר, וז"ל (שם ס"ק י"א): ובמקום נער יש להחיר רחיצת פה צמים בכל תענית ניצור, רק שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יבא לגרונו, ואפילו צט"צ יש להחיר, כשהוא לו נער גדול, וציוה"כ יש להחמיר גם בזה. עכ"ל.

ובהמשך דבריו (שם ס"ק י"ג) כתב: ציוה"כ דאסור. מפני שהוא דאורייתא, אבל זהו דוקא לדעת המרדכי, אבל לדעת המחבר לעיל בס"ח דאוסר צט"ב, וכן לדעת הרמ"א דאוסר בכל תענית ניצור גם בענייניו דינא הכי.

ותימה מגין לו להמשנה ברורה שגם בזה אסר הרמ"א, הרי הרמ"א שכתב לאסור מיירי בתבשיל או צמים, שחיישינן שמא ישתה, כמו חומץ דהוי ראוי לשתיה, אבל בעני קנמון ועץ מתוק העשוי ללחלח גרונו אפשר שגם דס"ל שמותר כשיש לו נער.

הערה

ו

תבנא לדינא

הערה

לכן נראה שצדיעבד יש לצדד להקל ולהחיר שטיפת הפה צמא"ט ווא"ש שצאר תעניות, היות ואינו ראוי לשתיה, ואינו יכול להיות צין הצריות מחמת הריח הרע הנודף מפיו, וצכה"ג יש לומר שלא יצטרך לכפוף את ראשו כהגמון, כי ליכא חששא שמא יבלע.

ובמשקה הליסטערי"ן ציום הכיפורים, היות שדברי הגמ' והפוסקים הנ"ל הוא לגבי כל תענית ניצור, ואסרו בחומץ מחמת חששא דשמא יבלע, אמנם זה דוקא בחומץ שנאכל ע"י טיבול, לכן הדין שפטור אבל אסור, ולכן אסרו ציום הכיפורים אפילו להדיח פיו ולפלוט, משא"כ בנידן דידן צמשקה ליסטערי"ן, שאינו יכול לצולעו כלל, הרי על זה הבאנו את דברי הבית יוסף, שצוה הוא מודה לאצז עזרי דמותר.

וביותר לדברי הצדק הבית שכתב טעם לפטור צכס פלפלי ציום הכפורים, משום דאין צהם הנאה כלל אדרבה אזוקי מזקי ליה ששורפין גרונו, והיינו ממש צמשקה הליסטערי"ן, וא"כ הגם שלא נצוה לכתחילה להחירו לצדים משום צבוד היום, אמנם לצורך מנוה, כגון מוהל שיש צפיו דס מילה, או מי שיש לו ריח רע ביותר, ואינו יכול לשהות צין הצריות, יש לצדד ולהחיר לו לשטוף פיו צליסטערי"ן ולפלוטו.

סימן קד

נאנס ביוה"כ ולא התפלל מנחה האם יכול להשלים בתפילת נעילה פעמיים

שאלה: מי שנרדם בצהרי יום הכיפורים, ונאנס ונמשך בשנתו, והפסיד את תפלת המנחה, ואשר על כן התפלל תפילת נעילה פעמיים מבעו"י עוד בטרם רדת הלילה, כדי להשלים בזה את תפלת המנחה שחיסר, האם עשה בזה כהוגן ושוב לא יצטרך להתפלל תפלת מעריב פעמיים.

שמתפלל רק תפלת עמידה נוספת ותו לא, משא"כ שמואל ס"ל שמוסיף צה תפלת 'מה אנו', וכיון דללי ליה [לתפילת נעילה, משחשיכה] תו לא צריך [להתפלל תפלת ערבית]. ומי אמר רב הכי, והאמר רב הלכה כדברי האומר תפלת ערבית רשות [ואם כן אין צורך שתפילת נעילה תפטרנה]. לדברי האומר חובה קאמר [שרב אמר כן אליצא דמאן דס"ל שתפלת ערבית חובה].

א

דברי הגמ' והראשונים בגדרה וזמנה של תפלת נעילה

תשובה: תחילה וראש יש לצאר את גדרה של תפלת נעילה, מדברי התלמוד והפוסקים. איתא צגמ' מס' יומא (פ"ז ע"ב): אמר רב, תפלת נעילה פוטרת את של ערבית, רב לטעמיה, דאמר כלותא יתירה היא [דהיינו

פרק כ

כשרות מוצרים

א. גליצריין

שאלה: הגליצריין, והוא חומר שמשמשים בו הרבה בתעשיית האוכל והתרופות, כדי להמיס על ידו חומרים או לתת טעם במאכלים או כדי לשמר את המאכל לזמן מרובה, והוא מיוצר לפעמים משומנים המצויים בבעלי חיים, מה דינו כאשר הוא בפני עצמו או מעורב באוכלין, ושמה יש להחשיבו כדבר פגום?

תשובה: הגליצריין אינו פגום כלל, והאמת שהוא דבר טעים ומתוק ללא ספק. ולדאבוני טעות זו חוזרת שוב ושוב אף בין יודעי דבר, אבל מה אעשה שהוא רק טעות ולא יותר, ואין על מה להסתפק בזה לשום בן דעת. כמו כן אין להניח שמקור הגליצריין נעשה רק מבשר כשר, עד שלא יבורר לנו שאכן כן הוא. ועל כן כל דבר הנאכל שמעורב בו גליצריין, צריך השגחה על מקור הגליצריין שבו, ובלא זה אין לאוכלו. וראה בהרחבה בחלק בירורי הלכה סי' יח.

ב. שימוש בתרופות, סירופ וויטמינים למיניהם ללא השגחה

שאלה: האם מותר להשתמש לרפואת חולה שאין בו סכנה, בסירופים למיניהם (נגד שיעול, שיכוך כאבים וכד') או שאר וויטמינים וכדומה, ללא השגחה. ומה הדין בגלולות למיניהן, ללא ציפוי, עם ציפוי, בכמוסות וכדומה?

תשובה: התרופות והויטמינים למיניהם המצויים כיום, עלולים להכיל איסורים רבים של נו"ט ובשר בחלב וכדומה. ואין לסמוך על האומרים כי כל החומרים שבתרופות כמו גליצריין, קזאין, ג'לטין וכו' הכל פגום וכו', כי האומר כן אין לו ידיעה כלל במציאות הענינים.

לגבי חולים כבר נפסקה ההלכה (שו"ע יו"ד סי' קנה סעי' ג), כי חולה מסוכן יכול לאכול אפי' איסורים גמורים. חולה שאינו מסוכן, מותר ליטול איסורים רק שלא כדרך הנאתן, ובלבד שלא יהיה בהם איסור בשר בחלב (האסור אפי' שלא כדרך הנאתו - שו"ע שם).

ולמעשה, בחולה שיש בו סכנה הכל מותר. ובחולה שאין בו סכנה - הסירופים למיניהם וכן כדורי מציצה, נטילתן היא "כדרך הנאתן", ואין לקחתן ללא אישור כשרות מוסמך. נטילת כדורים ללא ציפוי, הרי זה "שלא כדרך הנאה", ומותר ליטלן לצורך רפואה. כדורים עם ציפוי וכן כמוסות (קפסולות), העשויים בדר"כ מג'לטין, יש מקום לסמוך על המתירים בזה, והרוצה להחמיר יכול לעטוף את הכדור בחתיכת נייר טישו.

ובל' זה הוא רק אם אין בו חשש של תערובת בשר וחלב, (כי בשר וחלב אסור גם שלא כדרך הנאתן). וצריך לבדוק ברשימת מרכיבי התרופה, שמצוי שנותנים בהם חומרים המחברים את חלקי תערובת התרופה (stearate) והם עשויים משומן בשר בהמה, יחד עם קזאין (חלבון החלב casein).

אמנם, אם אפשר למצוא תרופה בדרך היתר, אין ליטול את האיסור אף אם יצטרך לטרוח לזה או להוציא הוצאות. **ובל'** זה לחולים ומשום רפואה, אבל תוספי מזון וויטמינים (שלא לשם רפואה), מזרזי דיאטה, אין להתיר ליטול אותם כאשר יש בהם חשש איסור. ובמקום הצורך ישאל לחכם היודע ומתמצא בענינים אלו.

יש להוציא מלב הטועים לומר שכל דבר הנחשב כתרופה הריהו פטור מהלכות כשרות, שכבר כתב השו"ע (יו"ד סי' קנה סעי' ג) "בשאר איסורים מתרפאים במקום סכנה, אפי' דרך הנאתן. ושלא במקום סכנה, כדרך הנאתן אסור, שלא כדרך הנאתן, מותר, חוץ מכלאי הכרם וכשר בחלב שאסורים אפילו שלא כדרך הנאתן אלא במקום סכנה".
 עוד יש הטועים לומר שכל התרופות נחשבות כנפסל לאכילה. וזוהי טעות גמורה וחמורה, וכבר מצינו בגמ' ברכות (לו ע"א) שיש תרופות שצריך לברך עליהם אף שנוטלם לשם רפואה, "כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי".
 והרבה תרופות רבות מכילות מרכיבים לא כשרים כמו גליצרין וחומרי טעם לא כשרים, וגם אימולסיפירס [תחליב המקשר בין חומרים שאינם מתערבבים זה עם זה כגון שמן עם מים] ועוד. ובפרט אותן התרופות הנוזליות (סירופ וכיו"ב), שהן מורכבות באופן שתערבנה לחיך הפעוטות ואף למבוגרים, ואין כל ספק שאסורים בהחלט, ועפ"י רוב איסורן מדאורייתא, כי הגליצרין רובו מבעלי חיים או שיש בו תערובות מבע"ח, ודינו כנבילה. (וכמו שהארכנו בזה במקור"א, עי' חלק בירורי הלכה סי' יח).

ות"ל שנפוצות כיום תרופות כשרות ע"י חברות תרופות שונות, ושאינן לתרופות הלא-כשרות שום מעלה על אלו מצד הרפואה, ו"אין מתירים שום דבר איסור לחולה אם יוכל לעשות הרפואה בהיתר כמו באיסור אע"פ שצריך לשהות קצת קודם שימצא ההיתר" (לשון הרמ"א יו"ד סי' קנה סעי' ג). ויש להזהיר לצבור וליחיד להמנע משימוש בכל נוזל לא כשר, מלבד מה שנוגע לפיקוח נפש או בגוונא שטעמו מר או חמוץ ונפסל לאכילה. ובכל אופן צריך שאלת חכם וח"ו לזלזל באיסור הנ"ל ולתלות עצמו במה שהכל עושים כן, כי היא עצת היצר, ודבר שנכשל בו הציבור לא נעשה מותר עי"ז, והרי הם מהדברים המטמטים את הנפש רח"ל, ד' ישמרנו מזה.

ונבוא לפרט את החששות הנמצאות במיני התרופות הנפוצות:

תרופות נגד שיעור: תרופות נגד שיעול, מכילות מרכיבים רבים שהם טריפה או עלולים להיות טריפה, כמו גליצרין, חומרי טעם ודברים נוספים. תרופות אלו נלקחות בבליעה ולעיתים קרובות טעמם מתוק ומצריכים ברכה (שהכל) בשם ומלכות, כיוון שיש הנאה בנטילתן. הצורך בתרופות אלו, אינו פיקוח נפש ואינו דוחה איסורי תורה.

מבציות ופוכריות למציצה: סוכריות למציצה עלולות להכיל ג'לטין, גליצרין, חומרי טעם וחומרים מקשים, אשר בכלם חששות כשרות חמורות. למרות שהם משמשים לריפוי כאב גרון, לא הותרו טריפות רק כאשר מדובר בפיקוח נפש ולא כאשר המטרה היא להקל במצב של אי נוחות. הסוכריות הלא-כשרות נוצרו עם טעם בכוונה תחילה, ולכן אי אפשר להתירם מטעם "נפסל". ובפרט שהרי יש בנמצא גם סוכריות דבש או תה.

מי פה: קיימים סוגים רבים של מי פה נפוצים אשר מכילים גליצרין בכמויות אשר ודאי אינן בטלות במוצר. ואף שאין בולעים את המי פה, אלא מנענעים אותם בתוך חלל הפה כמה פעמים ואח"כ נפלטים החוצה. כבר אסרו הט"ז בתחי' הלכות תערובות (סי' צח ס"ק ב, עי"ש) ופוסקים רבים אחרים, טעימת איסור בחלל הפה אף שפולטו אח"כ. וע"כ אין להקל להשתמש במי פה ללא כשרות.

ואין לומר שהם לא נחשבים כמאכל, ונפסלו מאכילה. כי הרי אם נשאל מדוע אין משתמשים במי פה ללא גליצרין או טעם או מי פה עם הכשר, יענו המשתמשים כי במוצרים הללו המכילים טעם וכו', הם מרגישים יותר רעננים. וזה לך האות שמי פה ללא כשרות נחשב באופן ודאי כמאכל טעים שלא נפסל מאכילה. ולכן אסור להשתמש במוצר שיש בו סבירות גבוהה לטריפות.

רצועות רעננות הפה (Listerine Pocket Pack): לאחרונה, הועלה חשש לגבי המוצר Listerine Pocket Pack, והם כמין רצועות דקות שמניחים אותם על הלשון, עד שנמסים ונבלעים בפה, ומשמשים להעביר ריח רע מהפה ולרענן את הנשימה, אשר מופץ בהרחבה גם בחנויות הכשרות. ומוצר זה אין עליו הכשר, אף שמניחים אותו על הלשון ואח"כ בולעים אותו והוא מתעכל בקיבה. יש שלא החשיבו פעולה זאת כמעשה אכילה. וכן נמסר שבטלפון המיועד למענה לשאלת הלקוחות של החברה נמסר כי המוצר אינו מכיל מוצרים שמקורם בבעלי חיים.

[ג] ולגבי מעוברת ומינקת, שמוזכר במ"ב ס"ק ה' שיש מח' אם צריכים להשלים, שכותב "אכן מדברי הב"ח לא משמע כן", אמר רבינו שתמוה דהלא מתי הם ישלמו, הלא אם היא מעוברת, שפטורה, או מינקת, יכול שתהיה באותו מצב לכמה חודשים, האם עליה להשלים אחר כמעט כל השנה! ולפיכך לא שייך לחייבם להשלים וּבפשוטות כונת הב"ח הוא, שרק פטורות אם מצטערות, לא בעצם, לא כחתן, וממילא שייך שבכמה ימים תרגיש יותר טוב, ואז התענה.

[ד] והזכיר רבינו שמסתבר שרק עד סוף אדר שייך הענין של להשלים, דהלא בניסן אין להתענות, ולא מסתבר ששוב יחול חיוב להשלים באייר, וגם הלא התענית האמיתי של אסתר היתה בניסן, ומסתבר שאחר שעבר אותו זמן, לא שייך שוב להתענות

לזכרייה

תענית ביארציט של אביו האם צריך קבלה

שצ"ב] וגם שאל הרב יהושע בלום אם מאחר שלא יודע אם יהיה יכול להתענות, דהוא עדיין קצת חלש, אם יתפלל עננו במנחה של יום יארציט של אביו, שיתחיל להתענות אך לא יודע אם יהיה יכול לגמור. והשיב רבינו שבאמת תענית של יארציט לא צריך קבלה, דזה כדבר שמקובל, מאחר שהרבה נוהגים להתענות, וגם התענית בכל השנים, אף שעשית זה בתנאי של "בלי נדר".

ושאל ר' יהושע אם יכול לעשות קבלה בדרך תנאי. והשיב רבינו שהנה בכל תענית, בוודאי יש ענין של לווה ומשלם, אבל לגבי יארציט, מאחר שיש יחוס דוקא לאותו יום, לא שייך.

ושאל ר' יהושע אם יכול לעשות קבלה בלי נדר, והשיב רבינו דהלא צריך להיות ודאי צום, דבר בטוח, וזה מצריך מין נדר. אבל הסכים רבינו שיכול לעשות קבלה עם תנאי שפירט, שאם יהיה יכול לגמור, יהיה נחשב כתענית, ואם לא יכול לגמור, לא יהיה כתענית.

ושאל יהושע הלא זה ענין של ברירה? והשיב רבינו הלא לגבי אמירת עננו, בוודאי יש להחשיבו כמילתא דרבנן שיש עליו ברירה.

והוסיף רבינו דהנה יש שמסבירים שסיבת החילוק בין דאורייתא לדרבנן בענין ברירה, היא, שבדרבנן אזלינן בתר דעת בני אדם, ולפיכך יש ברירה. ואף שהרבה כך מסבירים, באמת אין הסבר זה דבר כ"כ ברור.

רחיצת הפה [ללכת לרופא שיניים] בתענית

שצ"ג] בשו"ע בהל' תענית סימן תקס"ז, מוזכר בסעיף ג' "מי שדרכו לרחוץ פיו בשחרית בת"צ לא כשר למעבד הכי", ומבאר המ"ב בס"ק י"א "ובמקום צער יש להתיר וכו'".

ורבינו כמה פעמים פסק שמותר לרחוץ פיו בכל תענית חוץ מט' באב או יוה"כ שיש איסור רחיצה, שזה נכלל באסור רחיצה^{שי"א}. השנה, בעשרה בטבת, שאלו רבינו האם מי שברגיל מחמיר בזה, שלא לרחוץ פיו, מותר לילך לרופא שיניים, אף שכמה פעמים במשך הטיפול יצטרך לרחוץ פיו? והשיב רבינו בוודאי אין מה לחשוש, ואפילו אם אין הכרח דוקא לילך באותו יום, מותר לילך, שא"א להגיד שרחיצה כזו נכלל בשום איסור. ואין למה לחשוש.

שבע ברכות בליל תענית אסתר

בבבבבבבב

שצ"ד] וגם השיב רבינו שמותר לעשות סעודת שבע ברכות, בלילה של תענית אסתר.

הלכות ראש השנה

אוצר החכמה

שמע תקיעות כשהוא בבית הכסא

שצ"ה] מישהו שאל האם, מאחר שבר"ה הוצרך לצאת באמצע תקיעות דמיושב, לבית הכסא, ושמע משם התקיעות, היה לו לכוין לצאת, או לא. והשיב רבינו שבוודאי שאין לכוין, דעצם לכוין לצאת מצוה, הוי מין מחשבות של תורה, שאסור^{שי"ב}. ובבית הכסא צריכים, בכלליות, להסיח הדעת מלחשוב בעניני מצות, יכול להסתכל על תמונה, אם יש שם איזה תמונה, ודברים כאלו. ובכלל הנה אין צורך לכל יחיד לשמוע כל המאה קולות, מספיק במי ששומע תקיעות דמעומד, ושאר התקיעות.

הלכות יום הכפורים

נישואין בעשי"ת אימתי יתענה

שצ"ו] ואמר לי הרב אלימלך בלוט שהשיב רבינו שכמו שרואים מסידורו של רבי יעקב עמדין, אפשר להתחתן בעשרת ימי תשובה^{שי"ג}, ואז אין צורך להתענות בצום גדליהו, אבל לכתחילה אין כך לנהוג להתחתן אז.

שיא. [זה חידוש, שבפנים הפה יש איסור רחיצה דהלא בסעיף זה כתוב "וביה"כ ות"ב אסור", ומפרש המ"ב "דא"א לומר שלא קיבל עליה, דלא בקבלתו תליא ואפילו בפחות מרביעית אסור" ולא מוזכר באחרונים שיש איסור מצד רחיצה].

שיב. כמבואר בביאור הלכה סימן תקפח סעיף ה.

שיג. והיינו דבסידור יעב"ץ (בית יעקב) מבואר שהמנהג הוא שלא לעשות נישואין בימים אלו, אמנם

וגם השיב רבינו שמותר להם לקחת ס"ת, אע"ג שרק יקרא בו פעמיים בתענית אסתר, ופעם השלישית יהיה ביום שני, וכינתים, יצטרכו לשימו בדירה אחרת לשימור, דנחשב כאילו הוקבע מקומו בדירה שלהם, ורק שלשמירה מוכרחים לשמרו במקום אחר. ולכתחילה יהיה הדירה ההוא באותו קומה, שיהיה נחשב כמעט כאותו מקום, לא כשינוי מקום.

^{16/08/2018} אב"ל אמר רבינו שלא אניח לקחת הס"ת שלו, דהלא כשיחזירו אותו לביתו של רבינו, ידוע שזהו מקומו הקבוע, וממילא לא שייך להגיד שהוקבע מקומו בדירה שבו גרים האבלים ר"ל ולכתחילה הסכים רבינו, שישים הס"ת בהדירה ששם יהיה בשבת, ורק יוציאו להקריאה למקום שיש המניין, שאז יותר נקבע שזהו מקומו, מקום אחד לשמירה, ומקום שני לקריאה.

באיסור רחיצה בשבעה ועוד

- ר"ע] ודודתי הרבנית חנה סמאל"ע, שאלה כמה שאלות בענין אבלות, ואכתבם כאן.
- א. שאלה בענין כיבוס בגדים (בתוך ל'). והשיב רבינו שאסור לכבס, אך אם כולם נעשו מטונפים, ואין אחר, מותר לכבס אחד וכדומה.
- ב. והשיב לה רבינו שהשלושים מתחיל מאז שנשלח הנפטר לנוא יארק, בכ' תשרי, אף שלא התחיל אבלות של שבעה עד שמחת תורה.
- ג. והשיב רבינו שאף שיש איסור רחיצה, מ"מ אין שום איסור לנקות השיניים.

לקחת דברים מבית האבל

רע"א] הרב א. פעלדער בספרו יסודי שמחות, בפרק ז', מביא בשם רבינו, שאסור לקחת שום דבר מביתו של אבל, ובמקרה שמישהו הניח חפציו במקום שיש שיושבים שבעה, מותר לקחתם רק בצורך גדול, ורק אם לא מרויח האבל מזה.

והנה בגשר החיים פרק כ' סעיף ה' אות י"ב מוזכר שיש שאין נוהגים מנהג זה. ושאלתי רבינו ואמר שכך נהוג.

ואז שאלתי, בשביל רב א. דיקשטיין, האם נוהג חומרא זה גם כשאשה אכלה, אם מקבל הבית שם של בית שנוהג שם אבלות, או שהוי כאילו יושבים האבלים בבית שאינם שלהם, שאז לא משועבד הבית להם?

והשיב רבינו שאשת הבית נחשב כבעלת הבית, ונוהג חומרא זו.

ואז שאלתי מתי יש חומרא זו, האם אסור להוציא חפצים שלו מבית אבל, או לא? ותרגמתי לרבינו מה שהרב פעלדער כתב שרק לצורך גדול מותר.

ער. אחות רבינו, שנפטרה בעלה הג"ר אייזיק סמאל זצ"ל בחוה"מ סוכות ע' באות רנ"א כל הענינים שפסק רבינו בשבילם.